

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ :
1. и 16. сваког
месеца.

одговорни уредник :
Милан Ст. Марковић
правозаступник

УРЕДНИШТВО :
Дубровачка улица
број 18.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

СУДОВИМА, СУДИЈАМА И СУДИЈСКИМ ИСПИТИМА

Уставом од 1869. изречено је начело, да су судови независни и да не стоје ни под каквом влашћу осим закона. Но овај Уставом утврђени принципи могао се остварити само специјалним законом, који би судску независност и непокретност судија могао нарочитим одредбама утврдити. Много је година протекло од обнародовања Устава док се до тога закона дошло. Тек 9. Фебруара 1881. изашао је *Закон о Судијама*, који је имао смер, да у појединостима оствари Уставом ујемчено начело о судској независности. Међутим само извођење тога закона, по његовој субјективној страни, није испунило очекивања, која су се на тај закон полагала. То је свакојако био и узрок, прво, ускореним личним изменама у саставу судија наших Судова, а затим, друго, и укидању најглавнијих одредаба самога закона, тако, да је цео Закон о Судијама у своме главном начелу сасвим обеснажен. Овакво стање дало је повода једноме од наших судија Највишега Суда, г. Лаз. Поповићу, судији Касационога Суда и Краљевом посланику, да поднесе Народној Скупштини предлог закона о судовима, судијама и судијским испитима. У побудама тога предлога вели г. Л. Поповић, да судови треба да буду прави храмови и браначи правде и закона, те — не упуштајући се у оцену данашњег стања наших судова — он доказује потребу о поправци у најкраћем времену нашег судства и наших судова.

Констатујући ту потребу, коју смо често истицали у нашем органу, као итну и неопходну, ми држимо да ћемо најбоље учинити, ако нашим читаоцима изнесемо за сада цео предлог, како га је г. Л. Поповић Скупштини поднео. Предлог гласи:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Мото:

„Аше пише книгоу царь или по сръчбѣ или по любви или по милости за њкога, а онази книга разариаеть законьникъ, не по правдѣ и по закону како пише законъ, соудие тоузи книгоу да не вѣроуютъ, тькомо да суде и врше по правдѣ.“

Всаке соудие да суде по закону право како пише у законьнику, а да не соуде по страху цареву.“

(Душанов Законик)

„При изрицању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона.“

(Устав Краљевине Србије)

„Што је право и Богу је драго“

„Правда држи земљу и градове“

„Бог на небу суд на земљи“

„Има суда за свакога“.

(Српска народна мудрост)

И старо српско законодавство у законнику силног цара српског Душана; и ново српско законодавство у Уставу Краљевине Србије, и цео српски народ у своме вековном законнику, у својим пословицама и песмама, изрекоше и утврдише и пре и сада и вазда то узвишено начело: да судови наше земље стоје на врло високоме месту у држави и да не зависе ни од кога осим закона.

Када је одиста тако и када тако и треба да буде — највећа брига свакога па и намера законодавства мора да је та, да судови његови буду одиста прави храмови и браничи правде и закона.

Је су ли то они данас у нас, нећу овде да процењујем, али смем да констатујем потребу, да треба у најкраћем времену и у саставу наших судова учинити поправке такве, да судови наши могу бити свагда поуздани браничи правде, неумитни послужиоци и извршиоци закона, права сигурност народна у погледу заштите његових права, слободе и живота.

Јесам ли предлогом који имам част поднети погодио пут којим треба поћи и допринео овим својим радом, макар колико, да се та поправка изврши како треба, на Народној Скупштини и Краљевој Влади је да оцени, а на мени је дужност да ма у најкраћим потезима обележим побуде и разлоге што овај предлог *овакав* подносим.

На првом месту имам да кажем, да сам се старао да овим предлогом законским обухватим све што се тиче судова и судија, како би смо тако у једном закону имали не само одредбе о уређењу судова већ и одредбе о њиховој надлежности, одредбе о судијама и свему осталом особљу судском, о њиховим квалификацијама и испитима, о њиховој дужности и одговорности, о њиховом постављању, пензионисању и отпуштању, о њиховој плати и унапређивању. Тако сам урадио што држим да је не само потребно и подесно да се то све уреди једним законом а не са више посебних закона, како је до сада било у обичају.

Бројно стање и надлежност судова по овом предлогу исто је, како је и до сад било, са једним изузетком само, што је у садашњем округу пожаревачком предвиђено установљење још једнога првостепенога суда. Тако сам урадио с тога што налазим да ће се послови судеки брже савлађивати и народу веће олакшице учинити кад територије судова првостепених не буду сувише велике, а још и с тога што држим да се због знатних тешкоћа не би могло извршити укидање неких првост. судова, који већ постоје.

Што се тиче надлежности судова, ова је према садашњем закону задржана нарочито с тога што налазим да је боље и јаче јемство за изрицање правде да се максимум за надлежност општинских судова не повећава и да се не уведе суђења судова у којима би судио један судија, макар то било и за суђења по јавним исправама или омањим споровима и омањим кривицама, нарочито, када и покушај са истражним судијама у нас није повољно испао и када таква реформа не би донела државном буџету никаква олакшања.

Као највећа новина у овом предлогу то су: судијски испити који су и садашњим законом о судијама предвиђени али још није уведени. Да докажуем потребу тих испита није ни мало потребно — нарочито још ни зато, што су стручни испити и за друга звања код нас већ уведени са врло повољним резултатима. Друга такође веома потребна новина у томе је, што се овим предлогом установљавају стална указна звања интабулационих протоколиста и архивара код свију првостепених судова. Да је то права потреба за правилно и брзо вршење судских послова, признаће сваки ко зна само како данас стоје наша интабулациона одељења и архиве у првостепеним судовима и колико

се судски и извршнички послови успоравају поглавито због тога, што у тим одељењима судским не раде стални службеници, који би за дужи низ година на тим положајима остали, већ људи, који се често после два или три месеца смењују, одлазећи на друга звања, а замењују новим људима, којима треба времена док се само упознају са пословима и стањем у интабул. одељењу и у архиви.

Најзад као новина по овом предлогу може да се помене звање потпредседника у вишим судовима, али у ствари то неће бити нови људи већ они, који су до сада као председавајуће судије радили у одељењима виших судова и којима је, с тога, што имају више да раде но остале судије, јер морају да руководе пословима и администрацијом у одељењу у ком раде, право, да се призна већи чин и мало већа плата но осталим судијама истих судова.

Али као важна новина на коју Народна Скупштина треба да обрати особиту своју пажњу то је питање о начину постављања судија виших судова и председника првостепених судова. Хоће ли се за то наћи подеснији начин од овога што се у овом предлогу налази, ја не знам, али свакојако држим да ће се признати озбиљна потреба, да на та места треба да долазе само они, који су међу спремнома најспремнији, међу достојнима најдостојнији, Мени се чини да ни начин који се за намирење ове потребе овим предлогом износи, није неуместан и да би га, ако ништа друго, требало опробати док се не нађе бољи.

На завршетку морам да кажем још и то, да су овим предлогом увећане плате судијама и судском особљу, у граицама ранијег предлога, који је о томе поднесен Народној Скупштини од стране посланика, г. г. Илије Стојановића, Николе Крупежевића и већине посланика народних — и према томе ја немам потребе да понова износим разлоге, да то повећање плате захтева не само правичност већ и потреба да се људима, који правду изричу, ојача и обезбеди независност у њиховом светом раду и да им се осигурају намирнице за издржање њихово само и једино средствима, која им држава платом даје. А као што се може Народна Скупштина уверити, ако ове плате упореди са платама судија и судског особља у другим европским државама, оне нису, из обзира на нашу финансијску моћ, ни толико велике, колике су у суседним нам државама Ру-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мунији, Мађарској па и Хрватској, а већ и да не напомињемо друге веће европске државе, у којима један председник касационог суда може да има и преко 40.000 дин. годишње плате и додатка — као нпр. у Аустрији

По моме прорачуну, који је уз овај предлог додат, увериће се Народна Скупштина да на целокупну ову реформу и повишење, не би требало више од 120.000 динара па да и практиканти судски и све остало особље судско добије повишење плате, — а ако се ова реформа буде постепено а не од једном извела, у овој години могло би се и са половином овога издатка — дакле са 60.000 дин. много учинити.

Подносећи овај предлог, надам се, да ће га Народна Скупштина прихватити оном родољубивом готовошћу, којом је вазда прихватала све сличне и друге предлоге, којима се иде на боље уређење земаљских установа и на намирење истинских народних и државних потреба.

Предлог, о коме је реч, гласи :

ПРОЈЕКТ ЗАКОНА

о

Судовима, судијама и судијским испитима

I.

О СУДОВИМА

Опште Одредбе.

Чл. 1.

У Србији се правда исказује у име Краљево.

За исказивање правде постоје у Србији законом уређени судови.

Чл. 2.

Судови у погледу управном стоје под врховним надзором и старањем Министра Правде.

Но у своје судском раду, судови су у Србији потпуно независни и не стоје ни под којом влашћу сем закона.

На председника Касац. Суда, који је одговоран непосредно Краљу, не односе се у погледу личних одношаја и казнене дисциплинске одговорности одредбе овога закона.

Чл. 3.

Никаква државна власт ни законодавна ни управна не може вршити судске послове, нити судови могу вршити законодавну или управну власт.

Но судови не могу управне чиновнике за њихова званична дела узимати на одговор и судити им док надлежна власт не дозволи (чл. 110. Устава).

Чл. 4.

Извиђања и суђења у свима судовима морају бити јавна, сем где закон, због јавног поредка или морала, изрично другчије наређује.

Но судије, по свршеном извиђају, саветују се и гласају тајно у пуној седници, у којој сем њих и деловође нико више не може присуствовати.

Чл. 5.

Сваки судија, при ступању у то звање мора положити ову заклетву :

„Ја. (име и презиме) заклињем се свемогућим Богом да ћу владајућем Краљу (име Краљево) веран бити, да ћу се Устава савесно придржавати, да ћу дужност моју тачно и савесно испуњавати и да ћу се при изрицању правде без призрења на лице једино закона придржавати.“

Чл. 6.

При сваком извиђању и суђењу или решавању суда, мора да буде у седници судској и да гласа о ствари онолики број судија, колико је овим законом за који суд прописано.

Чл. 7.

Ни у једном суду не могу у исто време бити судије сродници по крви у правој усходећој или нисходећој линији до кога било степена, нити у побочној линији до четвртог, а по тасбини до другог степена закључно (чл. 112. Устава).

Чл. 8.

Судови доносе своје одлуке у виду : пресуда, решења и наредаба.

Пресудом се расправља предмет спора или кривиде.

Решењем се расправљају претходна и споредна питања у спору или кривици, изузимајући случаје за које је за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

коном прописано, да се и главни предмет или тражба решењем расправи.

Наредбом се управља ток извиђања и суђења или се свршавају послови судске администрације.

Чл. 9.

Пресуде или решења суда морају поред предмета суђења или извиђања, свагда садржавати у себи основе суђења и прописе закона по којима је пресуђено или решено; и одмах после свршеног саветовања и закључења суда, исказаће се гласно и јавно у пуној судској седници, свима присутнима.

Чл. 10.

У свима судовима решава се и суди вишином гласова оних, који су у извиђању и суђењу учествовали онда, када је пресуда изречена или решење донето

Чл. 11.

Сваку судску одлуку, сем чисто административних, потписују сви који су учествовали у изрицању исте, заједно са деловођом суда, које остају у актима суђења.

Све судске одлуке, које се издају странкама, потписује само председавајући и деловођа, као и све чисто административне одлуке и наредбе.

Одвојена мњења потписују они који су се одвојили, но она се никад странкама не издају пре свршенога спора или кривице.

Чл. 12.

Све одлуке Касационога Суда почињу насловом „У име Његовог Величанства Краља Србије Н.“ а како овог тако и одлуке осталих судова, које се странкама издају или саопштавају, морају бити потврђене печатом суда који их је донео.

Врсте судова и место њихова рада

Чл. 13.

У Србији постоје ови судови :

- 1). Првостепени судови, који суде у првом степену ;
- 2). Апелациони суд, који суди у другом и последњем степену ; и

3). Касациони суд, који разматра радове и суђења свију нижих судова и Гл. Контроле, па их оснажава или поништава наређујући нова суђења

І. Првостепени судови

Чл. 14.

Првостепени судови постоје у свакој области судској по један а сем тога у граду Београду постоји један првостепени суд за град Београд, са делокругом осталих првост. судова изузимајући трговачке спорове, и један првост. суд трговачки за град Београд и срезове: врачарски, грочански, колубарски, космајски, посавски окр. подунавског са делокругом суђења трговачких спорова.

Чл. 15.

При свима првост. судовима сем првост. трговачког суда за град. Београд, постоје још и судови:

а) поротни, који се састављају и раде по закону о пороти, и

б) трговачки, који се састављају и раде по закону о устројству трговачког суда за град Београд.

Осим тога при свима првост. судовима, изузимајући трговачки суд за град Београд, постоје и судови за старалачке и неспорне предмете у којима ради по један за те послове постављени судија, са потребним нижим особљем, по прописима закона о старатељству и правилима за неспорна дела.

Чл. 16.

Србија је подељена на судске области у којима постоји по један првостепени суд са називом по месту где је седиште коме суду или са другим пределним називом.

Помесна надлежност, назив и седиште овим првост. судовима одређује се овако :

1. Алексиначки првост. суд, надлежан је за срезове: алексиначки, моравски, ражански и бањски, а са седиштем је у Алексинцу;

2. Београдски прв. суд за град Београд, који је надлежан за град Београд, у коме је и са седиштем;

3. Ваљевски првост. суд, који је надлежан за срезове: колубарски, посавски (среско место Обреновац) и тамнавски, а са седиштем у Ваљеву;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

4. Брањски првостепени суд, који је надлежан за срезове: пољанички, пчињски и масурачки, а са седиштем у Брањи;

5. Јагодински првост. суд, који је надлежан за срезове: белички, левачки и темњишки, а са седиштем у Јагодини;

6. Зајечарски првост. суд, који је надлежан за срезове: бољевачки и зајечарски, а са седиштем у Зајечару;

7. Књажевачки првост. суд, који је надлежан за срезове: заглавски и тимочки, а са седиштем у Књажевцу;

8. Крагујевачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: грузански, јасенички (среско место Аранђеловац) Крагујевачки и лепенички, а са седиштем у Крагујевцу;

9. Крушевачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: жуписки, копаонички, расински и трстенички, са седиштем у Крушевцу;

10. Лознички првостепени суд, који је надлежан за срезове: азбуковачки, јадрански и рађевски, а са седиштем у Лозници;

11. Лесковачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: власогиначки, лесковачки и јабланички, а са седиштем у Лесковцу;

12. Милановачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: качерски, љубићки и таковски, а са седиштем је у Гор. Милановцу;

13. Млавски првостепени суд, који је надлежан за срезове: звижски, млавски и хомољски, а са седиштем у Петровцу;

14. Неготински првостепени суд, који је надлежан за срезове: кључки, крајински, неготински и поречки, а са седиштем је у Неготини;

15. Нишки првостепени суд, који је надлежан за срезове: запаљски, нишки и град Ниш;

16. Подунавски првостепени суд, који је надлежан за срезове: врачарски, грочански, колубарски (среско место Лазаревац), космајски (среско место Умка); а са седиштем је у Београду;

17. Пожаревачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: голубачки, моравски (среско место Жабаре) пожаревачки и рамски, а са седиштем је у Пожаревцу;

18. Прокупачки првостепени суд, који је надлежан за

срезове: добрички и косанички, а са седиштем је у Прокупљу ;

19. Пиротски првостепени суд, који је надлежан за срезове: белопаланачки, лужнички и нишавски, а са седиштем је у Пироту ;

20. Трговачки београдски првостепени суд, који је надлежан за град Београд и срезове: врачарски, грочански, космајски, колубарски (среско место: Лазаревац) и посавски: (среско место: Умка), а који има седиште своје у Београду ;

21. Смедеревски првостепени суд, који је надлежан за срезове: јасенички, (среско место: Паланка), орашки и смедеревски, а са седиштем је у Смедереву ;

22. Ужички првостепени суд, који је надлежан за срезове: златиборски, пожешки, рачански, црногорски и ужички, са седиштем је у Ужици ;

23. Чачански првостепени суд, који је надлежан за срезове: драгачевски, жички, моравачки, студенички и трнавски, а са седиштем у Чачку ;

24. Ћупријски првостепени суд, који је надлежан за срезове: деспотовачки, параћински и ресавски, а са седиштем је у Ћуприји ; и

25. Шабачки првостепени суд, који је надлежан за срезове: мачвански, посаво-тамнавски и поцерски, а са седиштем је у Шапцу.

2. Апелациони Суд.

Чл. 17.

Апелациони Суд, који стоји над свима првостепеним судовима у Србији, суди у другом и последњем степену о свима споровима и предметима о којима је првостепени суд изрекао своју пресуду или решење; а са својим седиштем Апелациони Суд је у граду Београду као престоници Србије.

Но према потреби и увећаним пословима може Краљ на предлог Министра Правде, указом својим наредити да се успостави још једно одељење Апелационога Суда с потребним бројем судија и другог особља, и да ово са својим седиштем буде у коме другом граду Краљевине Србије.

3. Касациони Суд

Чл. 18.

Касациони Суд радећи у име Краља као један једини највиши суд у Краљевини Србији, стоји над свима првостепеним судовима и Судом Апелационим, као и над Гл. Контролом у погледу спорова, које ова по своме уређењу расправља и суди; а стално место његовога седишта свагда је престоница Србије.

Састав судова

Чл. 19.

Колико ће судија и осталог судског особља бити у коме суду, одређује се према потреби и величини послова, распоредом и буџетом Министарства Правде; но ни у једном суду не може бити мањи број судија од онога који је овим законом предвиђен.

Састав првостепених судова

Чл. 20.

У сваком првост. суду, изузимајући трговачки прв. суд за град Београд, који има засебно устројство, не може бити мање од четири судије поред председника, од којих ће свагда један бити постављен за судију за старатељска и неспорна дела, а један ће, кога председник одреди, вршити и дужност државног тужиоца у суду.

Сем тога у сваком првост. суду мора бити најмање: један секретар, три писара, интабул. протоколиста, архивар, рачуновођ и пет практиканата.

Но где првост. суд, због већег броја послова, мора да ради у више одељења, Министар Правде увећаће, у границама буџета, и број судија и осталог судског особља у томе суду.

Чл. 21.

За изрицање правде у сваком првостепеном суду мора бити у седници најмање три судије — рачунећи у ове и председника, као и онога, који по овом закону, може да замени једнога судију; а осим ових и један деловођа.

2. Састав Апелационога Суда

Чл. 22.

Апелациони Суд радиће редовно у два одељења најмање и за ова одељења мора у Апел. Суду бити: један председник, један потпредседник, осам судија и два секретара; а осим тога: један архивар, два писара и пет практиканата.

Но према потреби и увећаним пословима, може се повећати и број одељења и број особља Апел. Суда, кад се на то повећање одобре законодавном влашћу потребне суме у буџету Министарства Правде.

Чл. 23.

За изрицање правде у Апелационом Суду морају бити у седници пет судија и деловођа. У судије рачуна се председник или потпредседник као и онај који по овом закону може једног судију да замени.

3. Састав Касационога Суда.

Чл. 24.

Касациони Суд радиће најмање у три одељења и сем тога у својем заједничким — општим — седницама. Према томе у Касационом Суду мора бити најмање: један председник, два потпредседника и дванајест судија.

Од осталог особља Касац. Суд мора имати три секретара, три писара, једног архивара и шест практиканата.

За случај потребе увећања особља Касац. Суда, вреди наређење другог одељка чл. 22. овог закона и за Касациони Суд.

Чл. 25.

За изрицање правде у сваком одељењу Касационога Суда мора бити пет судија и деловођа. У судије се рачунају и председници и потпредседници, који у одељењима председавају као и онај, који по овом закону може на случај потребе да замени једног судију у седници Касационога Суда.

Чл. 26.

У заједничким — општим — седницама Касационога Суда за пуноважно одлучивање у истима, мора учество-

вати и гласати најмање 12 судија — разумевајући у ове и председника и председнике, као и онога који може једног судију да заступи, — и сем ових један деловођа. Али у таквом случају, кад је у општој судници 12 судија за пуноважну одлуку, потребно је најмање седам гласова У оном пак случају кад је у општој седници Касац. Суда 14 судија, па се гласови поделе по пола, узима се да је одлучено онако, како је гласао председник, или онај који га замењује.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ВЕЛИКА НАРОДНА СКУПШТИНА

— СТУДИЈА О УСТАВСТВОРНОЈ ВЛАСТИ —

◇*◇

(СВРШЕТАК)

V. Велика Скупштина на послу.

Велика је Скупштина већ два пута мењала Устав: један пут ненадлежно, 1869.; други пут надлежно, 1888. Два пута је већ она имала прилике да се на послу покаже. И како се показала?

Показала се, пре свега, рђаво састављена. Чиновници не могу бити бирани у Велику Скупштину као ни у обичну. Али, ако чиновнике у обичну Скупштину не може послати народ, може их послати Влада, као своје посланике. У Велику Скупштину не може их послати ни Влада, јер, као што смо већ поменули, владини су посланици из те Скупштине искључени. По закону о Народној Скупштини од 1861. адвокати су уживали пасивно бирачко право, и за то их и видимо, премда не у великом броју, у Великој Скупштини од 1869; али, Уставом од 1869. адвокати су лишени пасивног бирачког права као и чиновници. Велика је Скупштина тако постала потпуно сељачка Скупштина. Интересантно је разгледати њен састав из ближе.

У Великој Скупштини од 1869. земљорадници су били најјаче заступљени; за њима су одмах долазили тр-

говци. Било је доста и свештеника; па онда, мање, механџија, ковача, пекара, мумџија. Тако звану интелигенцију представљао је један општински писар и један чиновник у оставци. Била су изабрана и три адвоката, али од њих је двојица био поништен избор, а трећем су биле оспорене године, и на основу тога, ускраћено и право гласања до доласка његовог крштеног писма, које је, узгред буди речено, дошло по свршетку Скупштине. — У Великој Скупштини од 1888. земљорадници су сами износили без мало две трећине од целокупног броја посланика. Трговци, који беху претурили стотину, опет су долазили на друго место. Свештеника је било преко шездесет. После њих је било највише механџија, више него бивших адвоката, који нису могли ни читаво туце саставити. Поред адвоката, интелигенцију су још представљали један управник новчаног завода, два лекара, четири бивша чиновника, један новинар, један општински писар. Је ли слободно убројати у представнике интелигенције још и два „приватија“, два књиџара, и једног апотекара? Иначе, ова је Скупштина била својим саставом још занимљивија, него њена претходница из 1869. Истина, она у својој средини није имала ни једног мумџију, али је у накнаду за то имала бербера, ковача, ћерамиџија, угљара, гвоџђара, дућанџија, шпекуланата, „бивших механџија“, абаџија, поткивача, бојаџија, папуџија, сарача, столара и т. д.

Велика се Скупштина, за тим, јамачно због свог рђавог састава, показала неспособна за озбиљну дискусију. Оба пута, и 1869. и 1888., прави се претрес уставног нацрта није вршио у Скупштини, него у одбору. Велика Скупштина од 1869. није сама, без одборског предлога, ни један члан из владиног нацрта избрисала, нити је у тај нацрт икоји нов члан унела. Својом иницијативом променила је само чл. 48., па и тај на своју властиту штету, јер се њома предложена измена састојала у томе, да се поред чиновника још ни адвокати не могу бирати за народне посланике. Од одборских примедба Скупштина није усвојила само три, оне што су се тичале чланова 32, 78 и 127. У њој се дебатовало о тринаест чланова од сто тридесет и три, колико је Устав бројао; изреком о овим члановима: 5, 19, 39, 44, 47,

53, 101, 103, 107, 113, 114, 116 и 130. Више од девет десетина Устава, дакле, примљено је без дебате, аутоматским начином. Свега један пут, кад се решавало о чл. 53. дебата је постала тако жива да се морало гласати. Иначе, Скупштина је викала: „прима се“, или „усваја се“, и тек ако би по који посланик устао да учини каку примедбу која би обично без одјека остала. — Одбор није био много активнији. Он је изменио ове чланове: 2, 9, 10, 32, 52, 53, 71, 72, 78, 82, 91, 127 — свега дванаест чланова: одбацио је један члан, а један додао. Одбацио је чл. 52. владиног предлога, који је гласио: „Народни посланици изирају се на три године“. Одбору се учинио тај рок одвећ дуг, па је тражио да се он скрати на годину дана. Да је то усвојено, ми бисмо били јамачно једини народ на свету код кога Скупштина траје само годину дана. Одбор је додао чл. 117. у садашњем Уставу: „За разбојништва, опасне крађе и паљевине завешће се постепено поротни судови, што ће се законом уредити“. Карактеристично је да је одбор сматрао за потребно само један члан да дода, и то баш овај. Неке су његове примедбе биле донекле у интересу Народног Представништва, на пр. код чл. 71., где је покушао јасније обезбедити посланицима слободу говора, или код чл. 53., где је одбио владин предлог да се скупштинско часништво поставља указом. Али, друге су му примедбе биле опет сићушне, на пр. да Кнез свој одлазак из земље објављује прокламацијом (чл. 9); да саветника сме бити највише петнаест, а не седамнаест, како је Влада хтела (чл. 91); да се изреком каже, да чланови распуштене Скупштине могу бити поново изабрани (чл. 78.); да посланици полажу заклетву кад год буду изабрани, а не један пут за свагда, по првом избору (чл. 52.), и т. д. Има међу одборским примедбама и таквих које су неоспорно штетне за Народно Представништво. Чл. 72. гласио је првобитно: „Чланови Скупштине пет дана пре него што је Скупштина отворена, па за време Скупштине и јоште пет пошто се седнице скупштинске закључе, не могу бити затворени нити предани суду, осим по прописима следећа два члана“, али одбор је нашао „да би требало изоставити оних пет дана, пошто се седнице Скупштине закључе“. Његова је кривица такође, што је код чл. 82.

подигнут кворум од две трећине чланова на три четвртине, чега нема нигде, и чиме је и најмања опозиција стављена у положај да, кадгод усхте, онемогући скупштински рад. Треба, најзад, поменути да је одбор без икакве примедбе, без сенке отпора, пропустио чл. 58. по ком Скупштина не може подносити Влади формалне пројекте, чл. 65. и чл. 66. који допуштају Влади и без пристанка Скупштине продужавати буџет, отварати ванредне кредите и задуживати земљу.

У кратко, Велика се Скупштина од 1869. понашала сасвим пасивно. Кад се види како су мишљења изражавали они ретки беседници што су се у њеној средини јављали, онда је немогуће жалити што је она само гласала, а није више дебатовала. Приликом дебате о адреси, један је говорник захтевао „да сваки посланик најпре о томе извести своје бираче, па по том да Скупштина реши ову ствар“. Овом је народном представнику оскудевао тачан појам о томе шта је представничка влада. Кад се претресао чл. 5., изнета је мисао да одлуке Народне Скупштине и без владаочевог потврђења постају законом, јер се иначе не може рећи да Народна Скупштина има „решавајући глас“. Не само, дакле, да се за Скупштину потраживала једна власт која јој ни у једној монархијској држави не припада, него се још није знало ни то шта значи „решавајући глас“. Каже се онда да Скупштина има решавајући глас, кад владалац не може издати ни један закон без ње; али из тога што он не може издавати законе без ње, ни по чем не излази да их она може издавати без њега. Поводом чл. 116. неколико је посланика предлагало „да се законом не дозволи кривцима заступника узимати“. Пошто се једном ушло у тај ред мисли, устала су два посланика па предложила: „да се закон о адвокатима укине, па да може сваки узети кога хоће да га заступа“. Један је њихов друг овако образложио тај предлог: „Ако су нужни адвокати, онда нека им плати држава, па нека су у суду, па који оће, нека га заступају“. Раније, међу тим, један је посланик молио да му се објасни, шта је то судска независност. Оваке је ствари доста цитирати.

Велика Скупштина од 1888. изгласала је владин предлог Устава без икаквих измена и допуна. Она је била принуђена да тако учини, јер је Влада захтевала од ње да о том предлогу решава као о целини. Али баш и да је било дано Скупштини да мења владин предлог, није вероватно да би га она много променила. У извештају одборске већине побројани су чланови за које би одбор био предложио да се одбаце, да је у опште могао чинити такве предлоге. Ти су чланови: 5, 79, 85, 110, 132, 137, 138, 164 и 190, свега девет чланова у једном Уставу, који их је имао две стотине и два. Одбор се највише противио члану 5., који је говорио о административној подели Краљевине. Каким је побудама била руковођена опозиција, дознаје се из оног места у извештају одборске већине, где се вели да је одбор пристао на овај члан „добив уверење од меродавних фактора, да ће у оним окружним варошима, које би по новој подели земље престала бити административна средишта, остати првостепенни судови“. — Извештај одборске мањине била су потписала обе вође сељачких посланика: Димитрије Катић и Ранко Тајсић, и стога је допуштено претпоставити, да овај акт садржи праве жеље тадашње скупштинске већине. Одборска је мањина чинила владиног предлогу три главне, начелне замерке: прво, што није упростио и олакшао поступак за оптуживање министара; друго, што не говори ништа о народној привреди, — и треће, што је задржао уставову Државног Савета, чије су се дужности могле пренети на Народну Скупштину, поједина министарства и друге власти. Прва је замерка била неоснована. Поступак за оптуживање министара нигде није прост и лак. Кад оптужује министре, Скупштина врши судске функције, а не законодавне. Излишно је и доказивати да она мора дејствовати спорије и обазривије кад врши оне прве функције, него кад врши ове друге. Другој замерци такође није имало места, јер народна привреда не спада баш у оне предмете о којима Устав ваља да се бави. А што се тиче треће замерке, она само сведочи да одборска мањина није била на чисто с тим шта је Државни Савет (Conseil d'Etat); њој је требало објаснити ту уставову, као оном посланику из 1869. судску независност. — Прешав у појединости, од-

борска је мањина предлагала да се дода један члан, који је она овако била саставила: „За унапређење народне привреде има се од сваког годишњег државног буџета одредити у најмању руку један десети његов део. Од ове суме не сме се нарочито заштедети, него се мора утрошити на потпомагање домаће народне производње, и то понајпре на потпомагање земљорадње, шумарства, кућевне и занатлијске индустрије. Задруге произвођачке, прерађивачке и прометне имају првенствено право на помоћ од државе. То се све законом има уредити“. Одборска је мањина хтела за тим да се, у почетку оног дела који је био посвећен државним властима, постави начело: „да је народ извор власти“. По њеном мишљењу, овај став у чл. 40. „Краљ има сва права државне власти“ било би боље да гласи: „Краљ има сва права која му Устав даје“. Све су ове измене и допуне врло мало личиле на законска наређења. У њима су се само проглашавала начела и изјављивале жеље. Да су случајно те измене и допуне биле узаконене 1888-ме, извесно је да се у пракцици никако дејство не би од њих осетило. — Наравно, да је одборска мањина била изашла и с прецизнијим предлозима, на пр. да се укину окрузи, да се не кажњавају увреде нанете страним владоцима, да све уговоре владалац склапа у договору с Народном Скупштином, да се уведе опште гласање, да се не уводе квалификовани посланици, да се кворум подигне од половине на две трећине и т. д. Једни се од ових предлога супроћавају с монархијским начелом; други не одговарају добро схваћеним интересима саме Скупштине; други опет сведоче о површиности политичког образовања у оних који су их поднели; тек ниједан од њих није имао смисла.

Дебата која се отворила у Скупштини, поводом ова два извештаја, не може се узети као доказ да су се способности тога тела подигле на виши ниво у времену од 1869—1888. У дебати није било никака реда: почело се с катастром, а свршило с *Рабагасом*. Поједина се места у Уставу просто нису схватила. Члан 198. гласио је: „Војницима под заставом суде за њихова кривична дела војни судови по одредбама војно-судских закона“. — „По овоме“, узвикнуо је један неповерљиви

посланик, „и нас сад могу отерати под војну заставу, па да ме казне за ово што сад овде говорим!“ О српској цркви било је речено у члану 3. да је автокефална. „Она не зависи ни од које стране цркве; али одржава јединство у догмама с Источно Васеленском Црквом“. И ако нам је ова веза с Патријаршијом у Цариграду потребна због наших сународника у Ст. Србији и Македонији, опет је један говорник у Великој Скупштини протестовао. Што да се угледамо на Грке? питао је он. Ми смо бољи; сами смо се ослободили. — Гласање с куглицима многима је остало непојамно. Један је посланик отворено признао да не зна шта је то. Други, пак, нервознији, питао је „шта ће нам ти пиљци“? Квалификовани посланици нису прошли боље но куглице. Два или три посланика тврдила су да се народ натерује да гласа за кога неће, кад се од оних за које он гласа изискују неке квалификације. — После тога, чуле су се жеље које би се морале тумачити као опасан симптом по монархију код нас, кад не би било очевидно да су оне из крајње необавештености потицале. На пр. тражило се да одлуке Народне Скупштине важе и без Краљеве потврде, јер је народ суверен; да се ниједан међународни акт не сме закључити без пристанка Народне Скупштине; да се Велика Скупштина састаје периодично; да се Устав може мењати и за време Намесништва итд. — Мржња на чиновнике, сразмерна према величини њихових плата, морала се и овог пута обелоданити. Предлагало се укидање Државног Савета и окружних начелстава. У члану 132. стајало је да председник Министарског Савета може бити и без портфеља. То је била ситница: опет за то неколико се посланика није могло уздржати а да не протестује против тог несрећног министра без портфеља, који је, по њиховом упрошћеном тумачењу, значи министра без посла. — Колико је наша Скупштина орган једног друштвеног реда, а не целог народа, колико је она једна *сељачка* Скупштина, никада се није боље показало него у овој прилици. Устав од 1888. био је одиста либералан. Он је подигао Народну Скупштину на једну висину на којој она никад дотле није стајала. Признао јој је право иницијативе у законодавству, које јој је ранијим Уставом било изреком ускраћено. Ујем-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чио јој је тако исто буџетско право, које је она по ранијем Уставу тек у неколико имала. Поред свег тога, тај је Устав примљен у Великој Скупштини од 1888. без велика одушевљења. Њени су се чланови питали: „Шта ми, сељаци, овим Уставом добијамо? Србија је сељачка држава, а он не говори ништа о сељаку. Што није решено економно питање? наивно се чудно један посланик. А једно свештено лице узвикнуло је: „Што није помогнута пољопривреда и занати? Тек кад се сељаково огњиште не буде могло продати за неколико динара, влада ће се звати *парламентарна!*“ Људи који су овако говорили или нису знали шта је парламентаризам, или им није било ништа стало до њега.

Оба пута, дакле, и 1869. и 1888., Велика је Скупштина остала испод свог задатка. Она се није показала кадра да састави бољи Устав него влада. Она се није показала кадра ни да о њему људски дебатује. Оне беседе које су у нашим великим скупштинама говорене могле су, без икакве штете по потомства, изостати. Ако се Велика Скупштина до сада мање више увек ограничавала на то да изгласа један унапред спрењени Устав, то је можда, донекле, и за то што није била способна ни за шта друго сем за гласање. Према томе како се на послу показала, Велика Скупштина не изгледа једно тело које се саветује и које решава. Она изгледа једна машина за гласање. Њена установа код нас одговара ономе што је на другим местима плебисцит или референдум. Наполеон III. имао је обичај да о важнијим предметима тражи мишљење од бирачког тела непосредно. Тај је обичај наследио он од Наполеона I., који га је опет био позајмио од Јакобинаца, и то је што се зове плебисцитом. У Швајцарској опет, извесне одлуке законодавног тела не постају коначнима, док их бирачко тело не освешта својим гласањем. Та практика, која је позната под именом референдума, разликује се од плебисцита. Док плебисцит допушта да се пред бирачко тело изађе с питањима која од његових представника нису претресена, докле референдум ограничава задатак бирачког тела на то да прегледа оне одлуке које су његови представници донели. Али, и у једном, и у другом случају, бирачком се телу постављају питања,

на која се одговара са *да* или *не*; њему се подносе већ спремљени предлози да их прими, или одбаци; оно решава без дебатована. Ми писмо одредили никаку сличну улогу бирачком телу, али смо држали да народни посланици нису позвани да о свима питањима решавају; у важнијим питањима тражили смо још вернији и потпунији израз народне воље, и мислили смо да смо га у Великој Скупштини нашли. Сазивајући се навек ради једног одређеног питања, она изгледа нарочито овлашћена од бирача да га реши. У исто време она је тако обимна да може дати илузију, ако ништа више, једног народа који се на веће искупио. Наш је систем компромис између непосредне демократије и представничке. Ми не признајемо народним представницима право да у свима случајима дефинитивно у име народа решавају; али од обичне Скупштине ми не апелујемо на бирачко тело, него опет на једну Скупштину, на једну Скупштину сувише велику да би могла очувати карактер Скупштине, а сувише малу да би се могла изједначити са бирачким телом. Али своју сличност с плебисцитом и референдумом Велика Скупштина одаје тиме што и она решава брзо, у року од неколико дана, без велике дискусије, не мењајући поднете јој предлоге, решавајући о њима, као о целини. Та Скупштина не прави Устав; чак га и не претреса; она га, могло би се рећи, проглашава, као што је некада владоце проглашавала.

VI. Уставотворна Скупштина с теоријског гледишта.

Велика Скупштина не држи своју уставотворну власт по неком историјском праву. На послу, она се није показала те власти особито вредна. Под питањем може бити само још, да ли код већине уставних држава уставотворну власт врши тако једно тело, као што је наша Велика Скупштина. Ако би се на ово питање одговорило потврдно, онда би се установа Велике Скупштине, у чију се корист не могу навести ни политичка предања, ни специјалне потребе наше земље, могла бранити вишим теоријским разлозима. Улазећи у област савременог уставног права, треба одмах оставити на

страну оне државе чији уставни не предвиђају начин своје промене. Пример тих држава учио би само томе да нема смисла унапред утврђивати поступак за мењање Устава; да је најбоље пустити да се то мењање изврши под притиском околности даног момента; да је с тога Велика Скупштина, као у опште сви органи уставотворне власти, излишна установа. Међутим, ми смо овде претпоставили да се тако важна ствар као што је мењање Устава не сме оставити случајностима и неизвесностима политичког живота; ми смо сматрали као доказано да се за тај посао, као и за сваки други, иште извесна метода, и само смо се питали да ли нам установа Велике Скупштине јемчи за добру методу.

Кад се пређе на оне државе где је удешен постепени прелаз законским начином од једног Устава ка другом, онда треба оставити на страну савезне државе. Устав нема исти карактер у савезним државама као у простим; приликом сваке његове промене може доћи у питање опстанак самог савеза, и његова је промена с тога скопчана често с формалностима које је практични чине немогућном. Из проучавања савезних држава, које имају своје нарочите потребе, не би се могло извести никако корисно искуство за једну државу која, сама, не би била организована на савезној основи. Из тих разлога, треба се ограничити на оне *кросте* државе, чији уставни сами прописују начин којим ће се, по потреби, обнављати.

Посматрајући уставе тих држава, онажа се да они, у главном, знају за три начина ревизије. Или се чини апел на бираче, или се сазива нарочита Скупштина, чије су атрибуције искључиво, или поглавито, уставотворне, или се, најзад, мењање Устава поверава законодавном телу. Наравно, ти се начини, код појединих држава, један с другим комбинују.

По првом начину, уставно се питање решава плебисцитом, који се може, приредити или пре ревизије или после, или и пре и после. Плебисцит пре ревизије има да констатује њену потребу, овај после ревизије да предлогу новог устава прибави народну потврду. Плебисцитом се, у извесној мери, служе сви швајцарски кантони и велики број држава Северо-Америчког Савеза. Миш-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Њеће је допуштено да ни ти кантони, ни те државе нису праве државе; да је то један средњи облик, један прелаз између државе и самоуправне области, који је постао под притиском практичних нужности, и који се ни под каку строгу правничку формулу не да подвести. Неизвесно је да ли би једна метода, која је у таким полу-државама примењена, ваљала и у правим државама; неизвесно је у толико пре што нема примера да се која од правих држава одважи а учинити оглед с том методом. Не треба заборавити ни то да су и швајцарски кантони и државе Северо-Америчког Савеза републике. У монархијама, давање потоње потврде новом Уставу, као и покретање уставног питања, спада у прерогативе владаоачеве, и у тим актима бирачко га тело не би могло заменити, а да престиж владаоцу не буде осетно смањен.

Остају свега два начина уставне промене, на које се треба обазрети. Један је, да Устав мења обична Скупштина; други, да га мења велика (подразумева се свака заједно с Круном). Цео је спор око тога, да ли је за мењање Устава боље створити нарочите органе, или се послужити онима који већ за мењање обичних закона постоје.

Тај систем, по коме уставотворну власт врши законодавно тело, може се по својим појединостима разликовати бескрајно. У главном постоје две могућности. Скупштина, која је одлучила ревизију, сама мења Устав, или га се Скупштина распушта, па се нарочито бира она која ће овај посао свршити. У овом другом случају, свака Скупштина има права предложити да се Устав промени. Променити га има права само она коју бирачко тело на то овласти. Између предлога промене и решавања оставља се један моменат да се и народ, посредством нових избора, саслуша. Важно је приметити да се ова нова Скупштина својим саставом ни у колико не разликује од обичне Скупштине; то је обична Скупштина обновљена, то још није Велика Скупштина.

Кад се Скупштина обнавља пре решавања о новом Уставу, ово је критеријум по ком се уставни закони распознају од обичних. За израду обичних закона довољна је једна Скупштина, док се за израду уставних

ишту две: једна да узме иницијативу, друга да донесе коначну одлуку. Али, како је онда, кад једна и иста Скупштина и предлаже уставну промену, и изводи је? Ни тада се не губи свака формална разлика између две врсте закона. Ако тело, које их ствара, остаје исто, поступак се мења. Обично за решавање о уставним питањима прописан је већи кворум; исто тако подигнута је и већина којом се закључења доносе. Траже се неки пут два закључења, и између њих довољно дуги рокови; на пр. да се та два закључења донесу у два разна сазива и т. д. Уставни закони оет, дакле, не постају на исти начин на који обични; то је довољно па да се међу овима не изгубе

Али, да ли ће се обична Скупштина обновити после решене ревизије или не, споредна је ствар. Главно је, да она сједињује у себи две власти: и уставотворну, и законодавну. Она, по томе, има и две надлежности: кад у којој дејствује, познаје се по њеном поступку. Он је замршенији и дужи, кад су то уставна питања којима се законодавно тело бави.

Овако решење проблема о уставној промени са свим је логично изведено. Пошто је Устав, на крају крајева, оет само један закон, то нема разлога да се његово мењање одузме законодавној власти, али, пошто је то у исто време закон од изузетне важности, то се законодавној власти не сме допустити да га онако лако мења, као остале законе. Потреба није за другом власти, него само за друкчијим, за нешто споријим поступком. Ствар је практичне политике како треба те формалности удесити, па да се основни закони земаљски заштите од пренагљених промена.

Али овај систем не само да одговара правној теорији која не признаје никакве основне разлике између уставних закона и обичних, него је он и у пракци од готово свију монархија усвојен. Изреком, ово су монархије које су га усвојиле: Аустрија, Пруска, Баварска, Саксонска, Виртембершка, Баденска, Шведска, Норвешка, Белгија, Луксембуршка, Холандска, Данска, Румунија, Португалска. У питању уставне промене одвајале би се, по томе, од осталих европских монархија ове четири државе: Енглеска, Мађарска, Италија и Шпанија. Ну њихово

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

одвајање губи сваки значај услед тога, што су то баш оне државе, чији уставни не предвиђају начин своје промене. Према томе систему стоји онај други који смо ми усвојили: да Устав не мења обична Скупштина него велика, једна Скупштина, која се не само ради уставне промене нарочита бира, него се од обичне Скупштине својим саставом разликује. У Европи такав се систем налази само још у две монархије, у Бугарској и у Грчкој. Бугарска га је, вероватно, примила од нас и од Грчке. Ова га је последња у неколико поправила, јер по чл. 107 њеног Устава, Великој Скупштини никад није допуштено мењати Устав цео, већ само од чести. Иначе републике једине том систему нагињу. Комбинован с другим системима, он је ушао у уставе неких швајцарских кантона. Али да би се видео у оној чистоћи у којој се код нас и Бугара јавља, треба отићи преко мора. У Америци постоје две републике — не више — које такође знају за уставотворну Скупштину. Те су републике Парагвај и Салвадор. Случајно, то су најмајушњије државе новог света. Ово констатовање није за нас особито ласкаво. Да наш систем одиста ваља, не бисмо ми уживали његове благодети у таком друштву као што су Бугарска, Парагвај и Салвадор. Метода коју смо ми изабрали за уставну промену довољно је компромитована тиме што се у данашњем уставном праву не јавља друкчије него као реткост, управо као изузетак.

У теорији постоје јаки разлози противу уставотворне Скупштине. Монтескијево начело да ни једну власт не треба оставити неограниченом, постало је основа савремене државне организације. Свемоћност скупштинска избегава се исто тако брижљиво, као и свемоћност владаочева. Држи се да се у парламентарној влади наша златна средина између та два деспотизма. Ту се владалац и Скупштина ограничавају узајамно. Ниједна од две стране не може без друге ништа, а једна с другом могу све: закон није ништа друго него резултат њихова компромиса. Равнотежа, у којој се та два чиниоца држе, била би са свим излишно удешена, ако би се поред њих, или управ више њих, нашло једно тело које би за себе потраживало ту неограничену моћ, која се није смела поверити ни владоцу ни Скупштини.

Где год је установљена нарочита Скупштина за вршење уставотворне власти, ту има разлога зепсти да она не постане тако свемоћно тело. Она се може таким телом начинити и у оним случајима, кад су законодавни чиниоци Уставом овлашћени прописати јој програм рада, ван кога се она не би смела кретати. Јер, ако је лако прописати јој тај програм рада, није лако приморати је да га се она држи. Један од законодавних чинилаца, обична Скупштина, нема могућности да икакав надзор над њом води. Остала би сва нада у шефа извршне власти да он одрече потврду оним одлукама уставотворне Скупштине, које би ова донела, властитом иницијативом, о предметима ради којих није сазвана. Наравно, у републикама, где одлуке ове Скупштине не подлеже председничком вету, ни ово средство не би било могуће. Ту ће уставотворна Скупштина увек, бар *de facto*, бити свемоћна. Али не треба за то препењивати ни ону моћ, коју у монархијама владалац има над таким Скупштином. Њему није лако одупрети се ни обичној Скупштини; управ, тек кад се ова подели на два дома, постизава се између ње и њега равнотежа. Како пак његов положај мора бити мучан према једној неподељеној Скупштини, која је још оглашена за Скупштину вишег ранга!

Уставотворна је Скупштина, с тога гледишта, још опаснији оглед него непосредни апел на бирачко тело. Кад се од бирача узима реч о извесним уставним питањима, они се морају ограничити да одговоре на оно о чем се питају. И кад би хтели, не би могли ни о чем другом решавати. Они немају начина да се догворе; нису искупљени на једном месту; гласају одвојено, сваки код своје куће. Због тога што није организовано, бирачко је тело лишено сваке иницијативе. Друкчије стоји ствар с уставотворном Скупштином. То је организовани скуп. То је једно тело. Шта је спречава да, сазвана ради промене једног члана Устава, не подере цео Устав? Шта је спречава да, сазвана ради промене Устава, не збаци с престола владоца? То би истина биле злоупотребе, али шта мари како ће се њени акти с правног гледишта окарактерисати, кад они један пут буду извршени... Колико уставотворна Скупштина може бити опасна, нико није боље увиђао него Наполеон I. и

после њега Наполеон III. Обојица су имали куражи да више пута, за своје владе, приређују плебисците о уставним и династијским питањима, али ниједан од њих није никада сазвао једну уставотворну Скупштину. Од француске револуције они су примили начело апела на народ; установу конвента одбацили су.

Може се приметити да уставотворна Скупштина не може постати неограничена, док не погази границе које јој је законодавна власт на основу Устава поставила, и да не може постати свемоћна, док своју уставну моћ не злоупотреби. И може се још рећи да нема органа власти који није у стању тим начином, узурпацијом, прикупити сву власт у своје руке. Зар је мало примера да се шеф извршне власти, погазив Устав, начинио диктатором, и зар је мало примера да се законодавно тело, збацив шефа извршне власти, претворило у конвент? Устав и закони регулишу употребу власти; они не спречавају њену злоупотребу. Али кад нас они не обезбеђују ни од чије узурпације, онда није праведно ни противу Велике Скупштине наводити тај разлог, да она може присвојити себи ону власт која јој по Уставу не припада.

Ма колико ово изгледало тачно, опет је допуштено тврдити да је уставотворну Скупштину теже држати у границама закона, него ма који орган власти. Ниједан орган, у пракци, не располаже тачно оном количином власти која му је законима додељена. Сваки располаже с више власти, или с мање: зависи од тога колико се његова легална моћ поклапа с његовом политичком моћи. Под политичком моћи треба разумети онај кредит који он ужива код јавног мњења. У Француској, на пр., где су живе успомене на злоупотребе личне власти, председник републике улива неповерење јавном мњењу; — и то је што га спречава да употреби сва она права која му по Уставу припадају. Он је у ствари много слабији, него што би се могло мислити судећи по тексту Устава. На супрот томе треба ставити пример Доњег Дома у Енглеској. Ово је тело присвојило себи претежан утицај у законодавству, и ако му такав утицај не признају позитивни закони, који га стављају на исту ногу с владоцем и с Горњим Домом. Ова политичка надмоћност До-

њег Дома објашњује се једино популарношћу коју је то тело у току историје задобило. Што се тиче уставотворне Скупштине, она се сматра, где год постоји, као најнепосреднији израз народне воље. То значи да је њена политичка моћ подигнута до максимума. Она непогрешност, која се у наше време приписује народу, преноси се на уставотворну Скупштину, за коју се претпоставља да кроз њу народ говори. Једно тело с толиким ауторитетом фатално се отима испод владе закона. Како оно може имати скрупула да погази уставна ограничења, кад осећа да ће му свет допустити оно што му Устав не допушта?

Тачност овог разлагања потврђује се искуством које смо ми имали с Великом Скупштином. Пре свега, и код ње, политичка моћ премаша легалну. Тумачећи стриктно Устав, морамо закључити да она није неограничена, пошто су Краљ и обична Скупштина власни да јој пропишу надлежност. Она не располаже целокупном уставотворном власти, него само једним њеним делом. Она не ствара уставне законе; она их само ратификује. Али ако није суверена, она се за суверену сматра. Карактеристично је да се све три партије у томе слажу. Либерали су огласили Велику Скупштину за суверену 1869-те, кад су јој дали уставотворну власт. Напредњаци и радикали учинили су то исто 1881-ве, кад су у својим листовима доказивали да њу не може законодавна власт ограничити. Публици није тешко ући у тако схватање Велике Скупштине. Њени су посланици сви народом бирани, и има их четири пута више него у обичној Скупштини: то је доста па да публика види у њој једну Скупштину старију од обичне. У случају да се престо упразни, она је та која новог владоца бира: то је доста па да јој публика да у хиерархији власти још више место него владоцу. Главна улога Велике Скупштине састоји се у томе да Устав мења: то је доста па да публика претпостави да ово тело стоји и над Уставом.

Што је најважније, Велика је Скупштина почела и сама мислити да јој је све допуштено. Њој је говорено како је она „власт суверена“, „прастара установа“, „највернији и најпотпунији израз народне воље“, „последња апелација на глас народа“, „једина уставотворна

власт“, „једна Скупштина старија од Устава“ и т. д. Она би одиста била одвећ скромна, ако после свега тога не би хтела веровати у своју свемоћност. Рећиће се можда да је она на веровању остала, да није покушала да од своје уображене свемоћности употребу учини, да се она у пракци показивала послушном, дејствујући увек као машина за гласање. Цела је истина да она у израђивању и дискутовању уставних закона није узимала живог учешћа, али то је било за то што њени чланови нису имали потребну спремност за законодавце, а не због тога што су они обим својих права сувише уско схватили. Јер, колико су се год на пољу чистог законодавства показивали пасивни, толико су били активни на једном другом пољу где се могло без стручног знања кретати, на име на пољу политичких резолуција. Ту су они узимали више иницијативе, него што им је закон допуштао; ту су се они понашали као да за њих одиста никакве препреке не постоје. Није било ни једне Велике Скупштине код нас, која није изашла из круга своје надлежности свакојаким закључењима, које је из властитих побуда вотирала. Велика Скупштина од 1868. сазвана ради избора намесника, изјавила је читав низ жеља, којима је, по тумачењу Намесништва, био стављен под питање цео уставни поредак у земљи. Она је још решила да се г. Николи Христићу и Михаилу Барловцу одузму пензије и да се обојица ставе под суд.¹⁾ Скупштина од 1869. сазвана ради уставне промене, била је целом својом егзистенцијом незаконита. Иначе, и она је поновила решење о г. Христићу и Барловцу, и издала Влади тајно пуномоћије да „противу сваког оног који се појави као бунтовник и ради против престола, или је иначе опасан, може мере предузети и учинити што за вужно нађе“²⁾. Скупштина, сазвана после првог рата с Турцима, 1877-ме, да решава о миру, имала је намеру да тадашњој Влади, у најмању руку, изјави неповерење, и вероватно би то и учинила, да није била закључена, пре него је стигла да ову злоупотребу власти изврши. Догађаји од 1888. свима су свежи у памети: колико се тада муке имало

¹⁾ Ово решење није било забележено, и Влада га је игнорисала. В. састанак Народне Скупштине од 10. октобра 1870.

²⁾ В. састанак Народне Скупштине од 11. и 17. јануара 1876.

док се Скупштина склонила да учини нешто што по Уставу (чл. 61.) није могла одрећи, а то је да о владином предлогу као о целини решава. Због тога што је тешко спречити Велику Скупштину да не напусти пут легалности, навек се узимају извесне предохране, кад год се она сазива. Пред њу се излази с готовим предлозима, и она има само да отвори уста и рекне: *да* или *не*. Времена јој се не оставља много: 1869-ме није трајала ни три недеље, 1888-ме трајала је четири дана, 1877-ме једва и пуна два. Овог пута журило се толико да је она била и отворена и затворена, као што званични извештаји кажу, „живом речју“ владаочевом.

Неоспорно је начело да све власти треба да дејствују у границама закона. Ако је једна власт организована тако, да стално излази из тих граница, то је доказ да је она организована рђаво, и да је треба укинути. На основу тога и ми закључујемо да би најбоље било уставотворне функције *сасвим одузети* Великој Скупштини. За што не бисмо те функције пренели на законодавне чиниоце? Они их врше готово у свим монархијама, не изузимајући ни Белгију, од чијег Устава либералнији не смемо тражити. Ако се кад потреба једне нарочите уставотворне Скупштине осећа, то је у тренуцима великих криза и преврата, кад је уставна промена почела тиме што је од стања које је постојало начињена *tabula rasa*. Узалуд би тада било апеловати на редовне власти: оне су све обустављене, и нови Устав може бити уведен у живот само одлуком једне Скупштине, која је, док се Влада не би поново организовала, сву власт у своје руке прикупила. Свемоћне се Скупштине исто онако као и диктатори, јављају само у револуционарним временима. Иначе, правило је да се Устав никада не мења из основа, него се само преправља; да његово обнављање бива постепено, са што мање потреса; ако је икако могућно, обичним законским средствима. И због тога, у Енглеској, не само да уставотворна Скупштина не постоји, него се не зна ни за Устав у нашем смислу; он је изједначен с осталим законима да би се могао неосетније мењати. На континенту, у већини земаља још се држи на разлику између уставних закона и обичних. Али опет за то није установљена нарочита

власт за мењање Устава; тај се посао оставља законодавним чиниоцима, тако да уставна реформа није скопчана с много више потреса, него остале промене у законодавству. Код нас, међу тим, кад ваља таку реформу извршити, потрза се једно тело, које се иначе никада не виђа; оно се састаје на особито свечан начин; сматра се неvezано законима који постоје, мења Устав увек цео, и свршава тиме да објави наступање нове ере. Оно се понаша као да би му лежало у дужности да прелаз од једног уставног стања ка другом што јаче да осетити. Ако би се показало да ми ипак без такве једне Скупштине не можемо бити, то би само значило да нашем политичком животу још оскудева срећености, и да уставне реформе код нас нису реформе, већ револуције.

Слободан Јовановић

ОСМИ МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС ЗА КРИМИН. ПРАВО.

У прошлој години последњега дана августа месеца са-стао се у Пешти, престоници Угарске, VIII. међун. кон-грес за криминално право.

Читаоцима овога листа биће познат задатак овога ме-ђун. друштва, као и племенити циљ којем тежи. Истицањем нових идеја, и постављањем нових праваца у крим. праву за изучавање човека и његових кривичних дела како са социјолошког тако и са биолошког гледишта, друштво је ово стекло већ несумњивих заслуга на пољу кримин. права и кримин. науке.

Тако је и овом приликом, на VIII. годишњем састан-ку, изнесено било на дискутовање неколико важних питања, која по својој психолошкој и правној вредности заслужују интересовање и ширих кругова, а не само правника

С тога нам и мора бити жао што о целом овом раду не беше скоро никаква помена у нашој штампи. Зато смо намерни да изнесемо овде бар некоја од тих питања са донесеним резолуцијама додирујући у кратко и саму диску-сију. Неће бити доцкан и сад.

*

Конгрес је отворио угарски министар правде лепим (на франц. језику) говором, узносећи заслуге друштва и његов племенити задатак као и успех што га је већ постигло у борби на корист кримин. права и кримин. науке.

За овим се прешло на дневни ред. Министар се уклонио, а председничко је место заузео *Принс*, универс. проф. из Брисла.

Код првог питања, после дуге дебате, нашло се да није још добро проучено, и да га зато треба оставити за идући годишњи састанак.

На другом састанку истакнуто је било питање: *о полициским преступима*. Дебата је била доста жива. Док једни налазе да је тешко повући границу између иступних, преступних и злочиних дела, догле други као што је и берл. проф. *Лист*, доказују, да та разлика фактички постоји, и да се оснива на субјективним а често и на објективним моментима. Треба само дубље ући у испитивање, и онда ће отпасти свака сумња и противна тврђења.

Неки су наводили, да ова тројака подела кривица нема начелног основа и да је због тога треба одбацити. И сам *Амрот*, берлински истражни судија, не налази да је целисходна ова подела. Само за мање кривице препоручује кратак и брз поступак.

Кад се приступило гласању, већина није хтела гласати, налазећи, да и ово питање није довољно испрцљено, и за то је и то одложено за до године.

У дебати узимали су учешћа, осим поменутих још и Гоклерк, проф. из Нанси, *Dr Фајер*, проф. пенс. университета, *Dr Рајхард*, *Dr Барна*, *Dr Вамбери*, *Кронекер*, *Ван Хамел*, проф. из Амстердама, и др.

Трећега дана изнесено је на претрес питање: *о трговану са девојкама*. председавао је *Ван Хамел*. Интересантна се дебата развила око овог питања, у којој су узимали реч: *Ван Хамел*, *Драјфус*, париски адвокат, *Цукер*, проф. универз. из Прага, *Бингнер* из Берлина, *Албанел*, париски истражни судија, *Мајер*, проф. универз. из Минхена, и др. Све се сводило на то, да је овој гадној и одвратној трговини при свем том тешко стати на пут, и да би се то могло постићи једино споразумом између држава за једнаке мере у поступању против овога злочина.

Закључак је најзад донесен овакав: „Конгрес, желећи да стане на пут оној срамној трговини, која је позната под именом белог робља, одобрављујући закључак лондонског конгреса, овлашћује друштвену Управу, да позове владе на предузимљиве потребне мере за оснивање међун. поступка односно трговин са девојкама. Овом је поступку циљ, да међун. прегу одреди основе, по којима би разне државе својим законодавством и административним наредбама донеле једнаке прописе против ове врсте међун. нар. дне трговине.“

После тога изнесено је на претрес врло важно питање: *о утицају старости на криминалитет.*

Први је узео реч *Алекс. Николдони*, правозаст. из Линца, као извештач по овој теми. Између осталог наводи, како младост сви закони узимају у обзир као ублажавајућу околност при изрицању казне, чак извесно доба младости искључује сваку казну, па се за тим пита: А да ли би тако исто требало водити рачуна и о старости? Њему је познато, да само финландски крив. зак. од 1889. год. узима у обзир ослабелу вољу и ослабелу умну моћ код старости. Угарски крив. зак. узима старост као олакшавну околност и казну робије замењује затвором. По бугарском крив. зак. старији од 65 год. не могу бити осуђени на смрт. Има, вели, оваких одредаба још по негде, али врло ретко. У опште немају законодавци оних обзира према старости што га имају према младости, ваљда зато, што младост има утврђен почетак, док је код старости почетак променљив. Код старости је опет свршетак одређен, а код младости је опет то променљиво. Почетак је младости — рођај, свршетак је старости — смрт. Умно ослабљену старост, *dementia senilis*, узимају сва законодавства у обзир; али овде није реч о томе, већ о психичкој слабости у старости. Утврђивање разлике између ова два стања не спада у надлежност правничког збора. Доказује како има психичких момената, који утврђују извесну аналогију између старог и младог доба. Старост мења и сам карактер. Примарне мотиве (као потребе за јело и др.) ослабава, док секундарне (као осећање, урачунљивост и т. д.) слаби. Тешке жалости, које потресају душу у млађем човеку, старац прима равнодушно, али га зато баца у бригу хрђава храна, итд. После дужег говора изнео је овакав предлог:

„1., За кривце у стању *dementia senilis* нису потребне нарочите одредбе, јер се у крив. праву води рачуна о томе код урачунљивости у опште;

2. Код свих кривичних дела што их учине старци (тачну границу старости не треба одређивати) потребно је да судија испита: је ли код учиниоца било моћне воље каква обично бива у нормална човека, или је исте било у слабијој мери; и

3., Код којих се стараца, као криваца, може предпоставити слабија урачунљивост или неурачунљивост али се види непоправимост, за њих треба одредити особено место где би остали до смрти; а који би уз то још и опасни били за друштво, они би имали доћи у то склониште тек пошто издрже досуђену им казну.

И за извршене казне треба имати обзира на старост.“

Фрајзингер, судија из Франкфурта, вели да крив. закон на више места воде рачуна о старости. У пет држава закон не допушта смртну казну за људе преко 60 година. У девет држава не примењује се за старце максимум казне, а у 21 држави узимају законици старост као ублажујућу околност. Он не држи да је оправдан утицај старости у крив. праву, јер се границе старости не могу одредити. После још неких статистичких података, говорник прелази на крив. дела стараца у погледу морала, која такође не иду у прилог старачке заштите.

Леиман, члан берлинског санитета, не сматра статистику Фрајзингерову за меродавну. Извесно је, вели, да старост пати од многе слабости. За доказ и он наводи баш преступе против морала. Познат му је човек, који је цео век свој провео као веома моралан, а у 75. години је силовао децу. И зар се сад таком човеку, код тако чисте прошлости, може при оваком поступку признати здрава свест за потпуну урачунљивост? Па тако је и код простих кривица. Знао сам, вели, господина човека од 73 год., материјално добро ситуираног, који је, ушав у један дућан да нешто пазари, стрпао флашу рума у џеп, и једнако је за тим тврдио, да не зна како му је дошло у памет да узме ту флашу недопуштеним начином. Извесно је и њега на такво дело навело оно исто неодољиво осећање, које и децу навлачи на подобна дела. И зато му га не можете урачунати у казну. Почетак душевне слабости, које и

лекарско испитивање није у стању тачно одредити, често већ знатно ограничава способност радње у кривца. А то се свакојако мора узимати у обзир. Зато је умесно поступити берлински психијатар, који је, ма и читаву годину протегаво испитивање, док је код извесног оптуженика могао констатовати стање звано *dementia senilis*. Говорећи даље о крив. делима стараца закључује с тим, да о старости на сваки начин треба водити рачуна у крив. праву. Не препоручује нарочита склоништа (азиле).

Пошто је за тим говорило још више њих (Мајир, Барна, Рајнард, Штајнфелд, Фрајзингер, Николадони, Шалго, Баумгартен и др.) усвојен буде Ленманов и Мајиров предлог, који гласи:

„Конгрес изјављује, да при одређивању криминалности, изузимајући утврђену умну поремећеност, нарочито треба имати обзира на умне промене које проузрокује старост.“

После свршеног саветовања изјавио је Ван Хамел благодарност угарској влади на особитој предусретљивости и дочеку. —

Тако се свршио у Пешти VIII. међународни конгрес за крим. право.

А. Нинчић.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О §. 313. ГРАЂ. СУДС. ПОСТУПКА

(Из поверилац и дужник нису дужни платити староцу трошак, учињен на ствари под забраном.)

„Највеће право — највиша неправда.“

Поводом једне најновије примене горњег законског прописа код виших судова, нека ми је дозвољено рећи и свој суд о разумевању тога законског наређења и молим: да ми се на реч верује, да ме никаква амбиција на ово не тера, но оправдана жеља, да дадем повода позванијим од себе, да о овоме, доиста интересантном примеру, који ћу доле навести, своје мишљење јавности предаду, како се у будуће ни за једну судску одлуку у овом правцу, не би могло рећи, да је противна духу

законa, као што ја мислим за одлуку већег суда у доњем примеру, о коме мислим који редак написати.

Но, пре свега да препишем акта, а пре тога, у циљу бољег разумевања судских одлука, морам учинити једну напомену, шта је био повод да се дође до споја и ових акта, којима се служим.

Милисав Пејић, трг. из варошице Лешнице, по смрти остави тестаменат, у коме је, поред осталог, наредио, да његовим посмртним имањем управља (администрира) удовица му Г-ђа Стака и од чистих прихода да $\frac{1}{3}$ себи задржава а друге $\frac{2}{3}$ да даје синовцима му, Павлу и Драгутину Пејићима онд., под условом, да они на имању раде и Стаку слушају.

Но између Стаке и синоваца јој, Павла и Драгутина, дође до неспоразума, тако, да су Павле и Драгутин радили своје и пок. Милисава имање, поводом чега, Стака стави обуставу на покр. имовину мужа јој, која буде процењена 40.300 дин. Извршном пресудом Апелационога Суда од 7. Маја 1893. № 807, Стака је ову обуставу оправдала и добила право администрације и уживања имања пок. Милисава у свему онако, како је у тестаменту речено.

Но, полицијска власт, није могла извршити у свему ову пресуду Апелационога Суда, е тога, што су тужени Павле и Драгутин на протоколу № 5469, изјавили, да су обустављену покретност потрошили. Зато је Стака, актом од 19. Октобра 1895. № 11.720, тражила код лозничког првостеп. суда забрану на велики број грла: говеди, коња, угојених свиња и другу покретност реченога Павла и Драгутина, да би обезбедила један део горњег потраживања, поднев уз тај акт, у препису, сва горе наведена акта. Ту је забрану суд одобрио и полицијска власт извршила предав ствари Љубомиру Исаковићу трг. из Н. Села, кога је Стака за староца именовала у акту тражене забране.

Интересантно би било разложити, како је решење о овој забрани ништено и забрана опет одобравана; како се поводом тога развио један велики кривични процес, који је тек ових дана дефинитивно свршен; како је око извршења речене пресуде Апелационога Суда № 807, вођен грдан административан спор од ереског начелника

до Државног Савета, — но све то, далеко би нас одвело од главне ствари, о којој мислим говорити, а уз то та питања, и ако врло интересантна, не стоје са овим предметом у неј осредној узрочној вези, па зато ћу преко свега тога прећи.

Морам напоменути још само ово: Против ових забрана, приговор је браће Пејића био тај, да је њихов пуномоћник г. Поповић адв. са пуномоћником Стакиним, пок. В. Кундовићем, адв. 30. Маја 1895. закључио поравнање на протоколу м 6004., којим је, између осталог, регулисано право администровања имањем пок. Милисава на новој основи тако, да то право од Стаке пређе на Павла и Драгутина, уз извесну новчану јој накнаду и по томе, тврдили су: да је извршна пресуда Апелационога Суда м 807. обеснажена тим поравнањем, као доцнијим, па дакле, да Стака нема право на тражену забрану. Стака, опет и пре и после реченог поравнања, јављала је суду и актима и телеграмима, да пок. Кундовић није њен пуномоћник и по томе, да је то поравнање, на њену штету и на превари засновано, те да нема никакве правне важности, у толико пре што га суд није уважио по §§. 144—146. грађ. пост., но шта више наредио кривичну истрагу, о којој је напред било речи.

Сад се тек јавља прави предмет овога спора, који је свршен фатално по тужиоца, због тумачења §. 313. грађ. пост. о чему ћемо се мало позабавити.

Услед ове распре између Стаке и бр. Пејића пописана стока и остала покретност, остала је дуже времена код одређеног стараоца Исаковића, због чега је овај тужио суду и Стаку и Пејиће, тражећи накнаду штете, коју је имао око исхране стоке и чуварине и своје дангубе, по процени рештака, као и накнаду таксе и парничних трошкова.

Тужена Стака, у одговору на тужбу, и преко пуномоћника, на рочишту, навела је, да она никако не може бити одговорна тужиоцу за тражену накнаду са ових разлога:

1.) Што је она ову забрану тражила по извршној пресуди Апелационога Суда којом је несумњиво доказано њено право наспрам овде тужених Пејића, а по одобреној забрани, да је одмах шест пута тражила од

суда, да се стока прода уз изричну ограду, да за трошкове не одговара, па кад Пејићи ову продају нису одобрили, — тужилац наспрам ње нема у основи права на ту накнаду;

2.) Нарочито, тужилац нема никаквог права на накнаду за време после 13. Марта 1896. год., јер му је тога дана решењем суда наређено: да пописану стоку преда Пејићима, а осталу покретност задржи, као гаранџију за учињене трошкове, па тужилац није хтео по томе решењу суда поступити до 7. јула 1896. год., кад је и Касациони Суд оснажио решење првост. Суда. да је дужан стоку предати Пејићима.

Но, како се против Кундовића и Пејића води кривична истрага, због реченог поравнања од 30. Маја 1895. № 6004. то је пуномоћник Стакин тражио: да се ова парница одложи до свршетка те кривичне парнице, односно до решења, хоће ли поравнање № 6004 остати у важности или не, јер од исхода те парнице зависи и питање, је ли Стака имала право да тражи забрану и по томе, ко ће Исаковићу платити ове трошкове — она или Пејићи.

За доказ, да речено поравнање није уважено од суда но да се води истрага, поднета су уверења суда.

Тужени Павле и Драгутин Пејићи, преко свога пуномоћника, навели су, да тужилац, у основи, нема право од њих да ову накнаду тражи, са ових разлога:

1.) Пресуда Апелационога Суда не даје право Стаки, да ову забрану тражи, једно с тога, што ни по њој Стака није поверилац Пејића, а друго ни с тога, што је та пресуда замењена доцнијим поравнањем № 6004, од кога је препис у актима поднет;

2.) Да је Стакино тражење забране неумесно и по томе, да је ова крива за ову штету, позвао се у потврду тога на факт, да су све те забране извршним решењима судским поништене. Са тога разлога, наводи: да је неумесно тражење одлагања ове парнице до свршетка кривичног процеса, — па је тражио, да суд пресудом одбије тужиоца од неумесног тражења наспрам тужених Пејића, и да га осуди да им плати 600 дин. парничног трошка.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

По овоме је првостепени лознички суд, решењем од 29. Априла 1898. год. № 5450. био одлучио: да се ова грађанска парница о накнади штете, одложи до свршетка кривичног ислеђења, које се води против В. Кундовића и туженог Павла и Драгутина Пејића, због представљеног дела преваре при закључивању поравнања № 6004/95.

Разлози тога решења гласе овако:

По §§. 300. и 818. грађ. зак. штету да накнади онај, који је узрок, те се штета догодила, а количину одређују вештаци.

У овом случају тужилац у начелу има право да тражи оштету -- накнаду трошкова и своје дангубе, које је трошкове учинио на исхрану и чувању пописаног мала и покретности, јер је актима под № 8234/95 и уверењем начелника среза јадранског од 12. Марта 1897. № 2385. као јавним исправама, доказано: да је тужилац био судом одређени старалац ове узабрањевине од дана, кад му је среска власт, извршујући судско решење о забрани, предала на чување и храну, па до дана, кад је иста власт од њега одузела мал и предала Пејићима.

За то време, тужилац је имао трошкова за чување стокe и исхрану, па би му се све то имало и досудити по оцени вештака, а по наведеном §. 818. грађ. зак., пошто се на вредност накнаде нису парничари сложили.

Но тужилац тужи за накнаду тих трошкова и Стаку, која је забрану тражила, и браћу Пејиће, чија је својина пописана покретност, на коју је овај трошак чињен.

Из акта под № 7851/95 види се, да је у овоме спору тужена Стака тражила ову забрану по извршној пресуди Апелационога Суда од 7. Маја 1893. № 807, а из акта под № 8181/95 види се, да у овом спору тужена Браћа Пејићи наводе: да поменута пресуда Апелационога Суда нема никакве правне важности, јер је она замењена поравнањем од 30. Маја 1895. № 6004.

Кад овако ствар стоји, овај се спор о накнади штете не може правилно расправити све дотле, док се на чисто не изведе питање, је ли још у важности речена пресуда Апелационога Суда № 807. или је она замењена, обеснажена поменутиm поравнањем № 6004. као доцнијем, јер

ако се докаже, да ово поравнање има силу извршне пре суде и на тај начин, да је њиме, поред осталог, замењена и ранија пресуда Апелационога Суда, — онда је тужена Стака неумесно тражила забрану по исправи : а коју суд унапред није могао знати да не важи, а тиме је изазвала попис и ове трошкове, па је као проузроковач штете, одговорна тужиоцу Исаковићу и имала би му је у том случају и накнадити, — §. 800 грађ. зак.

Утврдили се пак, да речено поравнање нема силу извршне пресуде, онда је поменута пресуда Апелационога Суда № 807/93 пуноважна исправа, са којом је тужена Стака, по §. 377. грађ. суд. пост., могла пуноправно тражити забрану на покретност Пејића и у том случају, тужиоцу Исаковићу, Пејићи би, као проузроковачи штете, имали му је и накнадити по истом §. 800. грађ. зак.

Поднетим уверењем овога суда од 7. Августа 1895. № 8348, доказано је, да поравнање од 30. Маја 1895. № 6004., није суд уважио, као што се тражи у §§. 144—146. грађ. пост., те да има силу извршне пресуде, а уверењем иследног судије овога суда од 23. Марта 1898. № 3914., доказано је, да су решењем истог иследног судије од 19. Марта 1898. № 3480 стављени под редовну кривичну истрагу В. Кундовић, као пуномоћник овде тужене Стаке и овде тужена Браћа Пејићи за дело преваре, због тога истог поравнања од 30. Маја 1895. № 6004.

Из овога се јасно види, да исход овога спора о накнади зависи од исхода горње кривичне парнице, односно од тога, хоће ли се и на који ће се начин поравнање № 6004 огласити за неважеће или ће остати у снази и у првом случају штету имају накнадити Пејићи, а у другом Стака, а никако нису одговорни све троје, нити се напред може правилно оценити, ко је ову оштету и трошак проузроковао.

С тога суд налази : да има места тражењу пуномоћника тужене Стаке, да се ова парница одложи по тач. 1. §. 110. грађ. суд. пост., — па зато је и решио да се одложи, као што је напред изнето.

По жалби тужиоца Исаковића. Ш. одељење Касационога Суда примедбама од 7. Августа 1898. № 5593.

повиштило је предње решење првостеп суда, а те примедбе у целини гласе овако :

„Кад је на често изведено питање : ко је ставио забрану и по чијем је налогу тужилац Љуба одређен за стараоца узабрањене покретности, онда је суд погрешно, што је ову парницу одложио до свршетка кривичног ислеђења, које је тужена Стака повела против туженог Павла и Драгутина и В. Кундовића адв. из Лознице, због лажног поравнања, пошто је накнада троникова, која се овом парницом тражи, последица тражења забране, а питање због којег суд ту парницу одлаже, може бити меродавно само између тужених као парничара, у колико би то зависило од поменуте кривичне тужбе“¹⁾.

¹⁾ Нека ми се допусти да учиним две три напомене на горње разлоге Касационога Суда, јер налазим, да они нису у свему коректни. Тако :

а.) И ако стоји разлог Касационога Суда, да је исход кривичног процеса између Пејићке и Пејића „меродаван“ само између њих као нових парничара, на што од једне парнице ствари две, кад је овај случај потпуно могао да се подведе под тач. 1. §. 110. грађ. пост, у толико пре, што је ово грађ. питање и има места и *аналогији* — §. 8. грађ. зак. Решење првост. суда о одлагању ове парнице не само да је саобразно закону, но има велике практичне вредности, јер ако је од важности цитирана пресуда Апелац. Суда № 807 и Стака плати ову оштету, ето нове парнице њене против Пејића за повраћај те суме; остане ли у важности поравнање № 6004, а Пејићи плате оштету, — ето њихове тужбе против Стаке за повраћај те суме. А свега тога не би могло бити, да се за неколико месеца причекало, док се коначно не реши правна важност поравнања № 6004. Ни правичност се тиме не вређа, јер тужилац тиме не губи своје право а овако, принагљеном жалбом против горњег решења првост. суда, изгубио је готово пуних 20.000 дин., као што ће горе бити разложено.

б.) Горње примедбе Касационога Суда, као и многе друге губе из вила, врло важан задатак Касационога Суда, *поучни* карактер одлука тога највећег суда у земљи. Позната је ствар, а то се и из Устава и из закона о уређењу Касационога Суда види: да Касациони Суд не суди, но је „расматрајућа власт,“ која пази на правилну и једнообразну примену закона од стране нижих судова, који дотичан предмет суде. Према томе, очекивати је од ове највеће судске власти у земљи, да у својим одлукама *уцуги, поучи, обавести* нижи суд о учињеној погрешци, наводећи у својим одлукама *ипописе законске* које треба на дати

Првостеп. лознички суд усвојив ове примедбе, као обавезне, пресудом од 24. Октобра 1898. № 13.438, овај спор пресуди: да тужена Стака плати тужиоцу Љубомиру за исхрану стоке, чуварину, таксу и друго, свега 19.231.06 дин. а од овог тражења наспрам тужених Пејића одбија се као од тражења неумесног.

Разлози су ове пресуде у главноме они, што су у средњим примедбама Касационога Суда наведени с позивом на §§. 800 и 818. грађ. зак., јер је првост. Суд огласио Стаку за проузроковача ових трошкова пошто је њен пуномоћник речену пресуду Апелационога Суда № 807. замену поравнањем № 6004., а она потом ове забране тражила.

Против ове пресуде првост. суда тужилац није изјавио незадовољство, а Стака и Пејићи јесу, прва зато, што је осуђена на плаћање, а Пејићи зато, што им нису досуђени парнични трошкови. Апелациони Суд, по ова два незадовољства, одобри пресуду првост. суда с додатком, да тужилац Исаковић туженим Пејићима плати 250 дин. парничног трошка. Пресуда је ова од 2. Јануара 1899. № 4715.

По жалби пуномоћника тужене Стаке, Ш. одељење Касационога Суда, примедбама од 15. Марта 1899. № 2367. поништи горњу пресуду Апелационога Суда са ових разлога:

случај применити, па чак и теоријски ствар у кратко разложити, нарочито у тежим случајевима и приликом аномалије законске.

У горњем случају, нижи се суд нашти да од једног зла не прави два, да једном парницом не изазива другу, јер је апсолутно немогуће знати: ко је крив за ове трошкове док се претходно не расправи представљени однос између тужених, — а Касациони Суд, са извесном категоричношћу, ништи решење првостепенога Суда, не наводећи апсолутно ни једног законског прописа, по коме би се спор расправио у корист било Пејића било Пејићке. Примедбе су те горе у целини исписане и оне су доказ овоме тврђењу, а овакве примедбе долазе посведневно из других судовима. Према томе било би желети: да Касациони Суд у будуће ниже судове учи а не да им заповеда, јер би поучне, убедљиве, основане на законским прописима и теорији, примедбе Касационога Суда, учиниле много већу корист и парничарима и судијама нижих судова па Бога ми и самој правди. Овојко, за сада, о овој ствари и у виду примедбе, а камо срећа да се спремнији и позванији за ово заузму, мање би било разлога и против-разлога, а више одлука, које не би протест изазивале, — и по томе више вере у ауторитет суда.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Кад је тужена Стака, као што тврде акта под Бр. 8065/95, Бр. 12.597/95 и Бр. 12.807/95, тражила у смислу §. 407. грађ. пост., да суд нареди продају забрањених ствари, наводећи да неће да сноси одговорност и трошкове на одржање њихово, онда је она тиме по закону скинула са себе одговорност за те трошкове, који у овом случају не падају на Стаку ни с обзиром на §. 806. грађ. зак., пошто је она, тражећи осигурање на основу судске пресуде, остала у границама свога права.

„Разлог суда о замени пресуде Апелационога Суда поравнањем од 30. Маја 1895. год. неумесан је за расправу ове тражбине, јер се то поравнање тиче правних односа тужене Стаке са туженим Пејићима, који овде заједнички представљају тужену страну. Кад се дакле овом парницом не расправљају њихови односи као парничара, онда се овде томе поравнању, у једној парници с трећим лицем, не може придавати законска важност, у толико мање, што се из акта овога спора види, да је Стака повела кривичну парницу ради уништаја тога поравнања, као лажног и на превари основаног.

„Ценећи даље одговорност тужених Пејића, Апелациони Суд треба да има у виду, да се тужилац Исаковић није користио прописом §. 407. грађ. пост., није тражио продају узабрањене стокe зато, што неће трошкове да сноси, али пошто ни тужени Пејићи нису то тражили, онда суд, при суђењу ове парнице, треба да има у виду прописе §. 630. грађ. зак., као и акт власти среза јадранског од 2. Марта 1896. год. Бр. 2876, из ког се види, да је и кад је тужиоцу Љубомиру наређено било, да забрањену стоку преда туженим Пејићима, као сопственицима њеним“.

Апелациони Суд усвоји горње примедбе и са разлога у њима изнетих а с позивом још и на §. 800. грађ. зак., §§ 98, 495, 406 и 322 грађ. пост. и §. 75. степ. пост., у I. своме одељењу 27. Марта под Бр. 1282, пресуди: да тужени Пејићи плате тужиоцу Исаковићу на име свега што је напред код пресуде првостеп. суда речено, 19.231.06 дин., а наспрам тужене Стаке тужилац се одбија као од тражења неумесног и да јој плати 250 дин. парнич. трошка.

Ни против ове пресуде није се жалио тужилац Исаковић, а ни тужена Стака и њен пуномоћник, док су за Пејиће дате три жалбе, једна писана у Београду, коју су

потписали Пејићи, а другу жалбу и њен додатак — као трећу жалбу, (због које је тужилац и изгубио ову парницу) изјавио је пуномоћник тужених Пејића. По тим жалбама Ш. одељење Касационога Суда поништило је и ову горе поменућу пресуду Апелационога Суда, примедбама од 19. Августа 1899. № 6387. са ових разлога:

„Кад се из пресуде првостеп. лозничког суда од 24. Октобра 1898. год. № 13.438, као и из пресуде Апелационога Суда од 2. Јануара 1899. № 4715, којом је пресуда првостеп. суда одобрена, — види, да је тужилац Исаковић од спорног тражења, према туженом Павлу и Драгутину, одбијен, као од неумесног тражења, и кад тужилац Исаковић није употребио правно средство, ни против прве ни против друге поменуте пресуде, онда је Апелациони Суд, поступајући по примедбама Касационога Суда од 15. Марта 1899. № 2367, својом пресудом од 27. Марта исте године № 1282, погрешно осудио туженога Павла и Драгутину на плаћање спорне тражбине, пошто наведеним примедбама Касационога Суда није поништена пресуда Апелационога Суда од 2. јануара тек. год. № 4715. и насрам туженог Павла и Драгутину, већ само насрам тужене Стаке, која је том пресудом била и осуђена на плаћање спорне тражбине, те је у овом случају требао ову околност да оцени према прописима §. 307. и 313. грађ. пост.“

Апелациони Суд усвоји ове примедбе Касационога Суда и са разлога у њима изнетих и оних у потоњој пресуди, пресудом свога I. одељења од 1. Септембра 1899. № 2991. пресуди: „Да се тужилац Исаковић насрам тужене Стаке од свога тражења, као недоказаног и неумесног олбије и да јој плати 250 дина, парничног трошка

„Пресуда првостепеног Суда од 24. Октобра 1898. № 13.438. према туженима, Павлу и Драгутину, извршна је.“

Против ове пресуде Апелационога Суда жалио се тужилац и пуномоћник му, али без успеха, јер је Ш. одељење Касационога Суда оснажило горњу пресуду Апелационога Суда, решењем од 1. Новембра 1899. Бр. 8813 и тако: тужиоцу Исаковићу није *нико* дужан платити исхрану туђе стокe и остали трошак, за више од годину дана

Да се запитамо: је ли то правично и је ли то смишао закона? Одговором на ова два питања у исто време

изнеће се суд о смислу §. 313. грађ. суд. пост., што је и у натпису овога приказа истакнуто. Да покушам:

Потоње примедбе Касационога Суда у овоме спору лишавају тужиоца Исаковића права тражења наспрам Пејића по основу §§. 307. и 313. грађ. суд. пост., с тога да разгледамо претходно оба та законска прописа. У §. 307. грађ. пост. изређани су лимитативно сви случајеви у којима судске одлуке -- пресуде и решења -- постају извршне и тих случајева има свега три: 1.) Кад против пресуде, односно решења, није у законском року поднето незадовољство или жалба; 2.) Кад против пресуде, односно решења, по самом закону нема места жалби, односно незадовољству, и 3.) Кад пресуду, односно решење, оснажи Касациони Суд. А §. 313. грађ. пост. наређује да „на време изјављено незадовољство или жалба задржава извршење пресуде“ (јамачно и решења). „Но, кад незадовољство или жалба није изјављена против целе пресуде, *него само против неке части пресуде* онда у ономе, против чега незадовољство није изјављено, *пресуда постаје извршна*“.

Да видимо, стоји ли који од горња четири случаја у овом спору о коме пишемо. Случајеви из тач. 2. и 3. §. 307. грађ. суд. пост. несумњиво овде не стоје, јер пресуду првостепеног суда и прве две пресуде Апелационога Суда, није оснажио Касациони Суд, а противу њих има места жалби, односно незадовољству. Ово је јасно без икаква коментара, с тога да видимо, да овде не стоји случај из тач. 1. §. 307. у вези с §. 313. грађ. пост. и око овога да се мало више позабавимо.

Потоње примедбе Касационога Суда од 19. Августа 1899. № 6387, узимају, да тужилац Љубомир, не жалив се против прве пресуде Апелационога Суда и не употребив незадовољство против пресуде првостеп. Суда, пустио је, те су те пресуде наспрам Пејића постале извршне, а такво тумачење наведеног §. 307. и 313. грађ. суд. пост., по моме мишљењу, неоправдано је а то своје тврђење, заснивам на овоме:

Предмети пресуде, односно решења, нису лица која се суде, но право које се одлуком суда расправља. То право, које се путем спора тражи, може бити састављено из више делова, или као што се у наведеном §. 313. грађ. пост., архаизмом назива „нека част“, тако: тражим, да ми се до-

суди *главница, интерес, такса и трошак* или тражим, да ми се досуди имање, накнада за неуживање тога имања и друго, или у горњем спорном случају тужилац тражи: 1.) накнаду за храну стоке, 2.) накнаду за чуварину стоке и ствари под пописом, 3.) своју личну старалачку награду, 4.) накнаду положене таксе и 5.) накнаду парничног трошка. То су делови овога права, које се путем спора тражи, па су дакле, то „*части пресуде*“, којом се горњи спор *расправља*. Да тужиоцу пресудом није досуђено сваки део тражења, но рецимо да му је досуђена накнада за храну стоке, а од осталог било да је одбијен пресудом, било да се о томе у пресуди ништа и не одлучује, — па против такве пресуде, да тужилац, у законском року не употреби *правно средство* за остале недосуђене му делове тражбине, ту би стајао несумњиво случај из тач. 1. §. 307. у вези са II. ставом §. 313. грађ. пост. т. ј. пресуда би у „*части*“ тражења накнаде за чуварину, старалачку награду, таксу и парнични трошак, *постала извршина*, а у „*части*“ тражења накнаде за исхрану стоке, *правно средство* „*задржава извршење пресуде*“, као што се у првом ставу §. 313. грађ. пост. каже.

Међутим, у горњем спору овај случај није. У њему је тужилац свих пет делова тражбине тражио и од повериоца и од дужника, и пресуда првостеп. суда и прва пресуда Апелационога Суда, све му је то и досудила од тужене Стаке. Друга, пак, пресуда Апелационога Суда, све му је то досудила од тужених Пејића, а трећа пресуда Апелационога Суда, лишила га је тога права насрам обе половине тужене стране, по том основу, што протв првих пресуда није употребио *правно средство*, те је та „*част пресуде*“, по којој би му Пејићи оспорено потраживање платили, *постала извршна* у оном времену, кад су они тога плаћања ослобођени били.

Према овоме. Касациони Суд, на супрот горњег мога појимања, узима, да су делови или „*части*“ пресуде, не предмет спора, но парничари и тако, једна је „*част*“ пресуде тужена Стака, друга „*част*“ тужени Пејићи, а трећа „*част*“ тужилац. С тога, кад је првостепени суд пресудио, да све делове спорног потраживања плати тужиоцу тужена Стака, и кад је Апелациони Суд првом пресудом то исто урадио, *одобравајући пресуду првост. суда у начелу*, —

тужилац је, против тих пресуда, требао, по мишљењу Касационога Суда, да употреби правно средство, да извесна „част“ пресуде не би постала извршна, — а која је то част, кад је тужиоцу досуђено све што тужбом тражи?

Тужилац тражи извесно право, које му се у целини по тражењу досуђује, а судови се међу собом не слажу, ко тужиоцу да тражбину плати и на крају крајева излази, да му нико не плати, зато, што се није жалио, а ево зашто тужилац нити се жалио, нити се морао жалити:

Нека ми је дозвољено да вулгарним примером и речима ово представим. За незнатну суму од 1000 дина, или баш и 20.000 дина., колико је овде у питању, тужим заједнички по једном истом основу, једном истом суду милијунаре г. г. Вајферта и Кремановића. На ту моју тужбу добијем пресуду, која гласи: да ми г. Кремановић плати тражених 20.000 дина. и ја наравно и не помишљам да се жалим коме. По том добијем другу пресуду, која гласи: да ми г. Вајферт плати 20.000 дина. и ја наравно и не помишљам да се жалим коме. По том добијем другу пресуду, која гласи: да ми г. Вајферт плати речених 20.000 дина. и наравна ствар је и опет немам разлога да се жалим, а зашто? — Просто и једино зато, што је мени *гласило* да ми се плати тражених 20.000 дина., а са свим ми је равнодушна ствар, ко ће ми ту суму платити од именована два господина, јер су обојица тако сигурни, да ја и не сумњам, да ми за пет минута ма који од њих неће платити горњу суму. Што су у Београду г. г. Вајферт и Кремановић, то су у Лешници Стака и Пејићи и зато се у горњем спору тужилац није имао против чега жалити, јер његово незадовољство и жалба не би била правно средство по ствар — ината.

Према свему овоме, слободан сам мислити да примедбе Касационога Суда од 19. Авг. 1899. № 6387. у горњем спору донете, немају ослоњца у закону, јер је њима неправилно примењен §. 307. и 313. грађ. суд. постг, а да ове примедбе не одговарају закону, види се и по томе, што су оне очито противне примедбама Касационога Суда од 15. Марта 1899. год. № 2367. на које се наслањају, тако:

Примедбе од 15. Марта ниште пресуду нижег суда са тог разлога, што Стака није крива за ове трошкове; у њима се опширно разлаже, да су тужени Пејићи одговорни

за те трошкове и наводе се законски прописи за ово, — па се акта враћају нижем суду, да те прописе примени.

У тим примедбама Касационога Суда нема ни помена о §§. 307. и 313. грађ. пост., нити ма какве чак ни алузије: да је пресуда првостеп. суда извршна наспрам Пејића, а овога би морало бити, јер би без тога примедбе Касационога Суда значиле: „Апелациони Суде, није Стака крива но Пејићи, зато њих и осуди, а кад се жале, поништиће се пресуда твоја, зато, што је пресуда првост. суда наспрам Пејића извршна“. Ја мислим, да се овакво тумачење не може придавати ни §. 307. и 313 грађ. поступ. ни реченим примедбама Касационога Суда од 15. Марта, — јер би таквим тумачењем закон сам са собом дошао у опреку као и прва радња вишег суда наспрам друге радње истог суда у истом предмету, а то би био *argumentum ad absurdum*, што се не сме претпоставити.

Узгред да напоменем, а ово је карактеристично за ову колебаљивост у одлукама по овоме спору, да пресуда првостеп. суда од 24. Окт. 1898. № 13.438, није наспрам Пејића извршна, као што је потоњом пресудом Апелационога Суда оглашена, још ни по томе, што су се баш Пејићи жалили против те пресуде првостеп. суда, јер им нису били досуђени парнични трошкови и по том њиховом незадовољству, Апелациони је Суд, пресудом од 2. Јануара 1899. № 4715., одобравајући у начелу пресуду првост. суда, ову преиначио и пресудио, да тужилац плати Пејићима 250 дин. парничног трошка. Међу тим, Апелациони Суд, без обзира на све ово, потоњом пресудом оглашава пресуду првост. суда, наспрам Пејића, за извршну, без обзира на раније своје пресуђење и незадовољство Пејића, а Касациони Суд такву пресуду Апелационога Суда оснажава решењем Бр. 8813.

Не могу се даље упуштати у ову ствар, но да у кратко сведем досадања разлагања, у којима мислим, да сам успео бар у општим потезима доказати:

1.) Да „части“ пресуде, о којима говори §. 313. грађ. пост. нису лица, која у спору функционирају, но делови права, које се путем спора тражи;

2.) Да је у горњем спору, тужилац, за представљено право, тужио Пејићку и Пејиће, не за то, што би имао какве потребе и интереса, да му баш обоје плате спорну

тражбину, но за то, да му ма ко од њих плати тражену накнаду, а ко ће бити тај платац, за њега је по закону, а и иначе, ствар равнодушна, јер су обе стране сигурне.

3.) Да су примедбе III. одељења Касационога Суда, у овом спору дате 19. Авг. 1899. № 6387, погрешно засноване на §. 307. и 313. грађ. пост. или боље рећи, да таквоме тумачењу тих законских прописа нема овде места и да су тим примедбама у основу потрвене раније примедбе тога истог одељења Касационога Суда од 15. Марта 1899. № 2367. и по томе

4.) Да је тужилац Исаковић, противно §. 800. грађ. зак. и §. 407. грађ. суд. пост. лишен права, које му у основу нису могли спорити ни Пејићи ни Пејићка, но су сами терет плаћања пребацивали једно на друго.

После кратког увода, молим за још краћи поговор. Мислим, да су наведени §§. 307. и 313. грађ. пост. у описаном спору неправилно примењени, а узев у обзир да је и право и по закону, да нико без своје кривице не трпи, док, међу тим, тужилац, с обзиром и на застарелост из §. 939. грађ. зак., овде трпи, изгубив готово 20.000 дин., — ја сам био побуђен да овај спор прикажем правницима, те да се у будуће не би долазило до тога, да се неоспорно право изгуби. Може бити, да су моја разлагања нетачна, али то се има приписати једино моме незнању и незгодном положају, јер после посве-дневног канцеларијског напрезања, чиновник судеки долази у опасност, да му у вече (а то му је готово једино слободно време, у коме слободно може гладовати) мозак не откаже послушност, и престане каширати све спољне утицаје. Зато, молим, да ми се кроз прете погледа, а иначе, ја сам у горњем примеру поименце навео парничаре, да се види, да ми нису „ни род ни помози Бог“, да се народном речју послужим; уз то ни моје судијско мишљење овде није ангажовано, јер као пупилајни судија нисам овај спор ни судио и по томе могу тврдити, не да су моји назори правилни и лепим стилем написани, — но да сам ово писао потпуно „sine ira et studio“.

22. фебруара 1900.

у Лозници.

По актима привазао

Сп. П.

ИЗ СУДНИЦЕ

IX.

За меничну обвезу удате малолетнице није довољно само одобрење мужевљево.

Пресудом првост. београд. трговачког суда од 11. августа 1899. бр. 9884. одбијен је Д. П. од тражења, да му г-ђа Марија Б. плати 1800 дин. меничног дуга са интересом и трошковима, као од тражења недоказног и неумесног, са ових разлога:

У менично-правно неспособна лица, као што се види из прописа §. 77. трг. зак., увршћена је и жена удата „ако за то нема прописаног дозвољења.“ За пунолетне удате жене та дозвола састоји се у одобрењу правних поступака меничних од стране мужевљеве, јер без тог одобрења менично-правна радња женина има само „у призрењу на њих, карактер простог грађанског обвезателства“ — §. 78. трг. зак. Ово релативно ограничење менично-правне способности удатих жена последица је њиховог брачног стања и мужевљево одобрење потребно је за то, да би се у породици одржало јединство и потребна хармонија, а никако томе није узрок пол, женска лакомисленост и умна неразвијеност, што се види отуда, што законодавац даје жени право стара тељства над децом, како у случају смрти њенога мужа, тако и тада, кад муж умно онеспособи или се прогласи за распикућу — чл. 17. тач. 2. зак. о старат. у вези с чл. 88. истог зак. Код малолетних лица ствар међу тим друшћије стоји. Закон њихове правне овзезе, па и меничне, сматра апсолутно за неважеће, изузимајући случај, ако се докаже, да су из таквог правног посла они за се какве користи извукли, чега се накнада ипак у обичној грађанској парници тражити може — §. 79. трг. зак. Узрок је томе, што су таква лица интелектуално неразвијена и као таква нису у стању да оцене и схвате важност правних послова, које предузимају, нити да предвиде последице, које они повлаче, па би се, ако би се њихове радње као правно важеће признале, у свом имању могле општетити, а други њиховом правном неспособношћу неправедне користи за себе прибавити.

У томе циљу, ради заштите њихових интереса, постављени су извесни услови, под којима они могу правне послове преду-

зимати, а за такве услове, за задужење малолетних лица, потребно је по §. 79. трг. зак. у вези с тач. 9. чл. 75. зак. о старатељ и одобрење оца, тудора и старатељског судије.

То исто важи и за малолетна мушка и женска неударта лица, важи у свему и за малолетна женска ударта лица, јер и ако *„девојка још малолетна ударта излази испод родитељске власти и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге“* — §. 153. грађ. зак., ипак самим тим актом није измењена и њена правна способност у погледу располагања и управе са својим имањем и у опште вршења правних послова. Она, као малолетна, за пуноважну обвезу, и даље до пунолества, потребује све оне услове, који су у опште за малолетна лица прописана, а уз то још и одобрење свога мужа, који као старешина куће и родбине има дужности, да се за снабдевање своје супруге по могућству стара, да је од сваке напасти брани и на сваком месту заступа. Ово, дакле, излажење испод родитељске власти и ступање под власт мужевљу, о коме говори §. 153 грађ. зак., односи се само на личност ударте малолетнице, као што и вели решење од 25. октобра 1852. год. ВБр. 1041 зб. VI стр. 210., које је штампано као допуна испод тога параграфа, а ако се тиче њеног правног располагања са имањем и њених обвеза, ту вреде начела, која су у опште за малолетника прописана.

Ступањем у брак малолетно женско лице двојачко је неспособно, прво као малолетник, а друго, што као ударта жена за све правне послове потребује одобрење свога мужа; па кад мужевљево одобрење не би имало само *тај значај*, да он, као глава и старешина куће, у поједином случају цени, да ли се с обзиром на њен положај и брачно стање може допустити, да се у вршење каквог правног посла може или не упустити, него кад би оно било и допуна правне способности женине, онда оно не би било нужно и за правне радње и обвезе удартих пунолетних жена, а међу тим, види се, да га закон и у оваком случају тражи.

Према томе, како је у спорном случају тужена г-ђа Марија поднетим изводом из књига рођених као јавном неправом по §. 187. грађ. суд. пост. потпуно доказала, да је у времену задужења, па и онда, кад је задржање осуде тражила, била малолетна, а за менично задужење није имала прописно одобрење по §. 79. зак. трг. у вези с тач. 9 чл. 75. зак. о старат.,

то и меница, на којој је као акцентант потписана, према њој не вреди, тим пре, што тужилац ничим не доказује, да је се она с примљеном меничном сумом користила. —

По изјављеном незадовољству тужиоцем Апелациони Суд је преиначио првостепену пресуду и тужену осудио на плаћање дуга пресудом од 16. септембра 1899. године бр. 3191. са ових разлога :

Кад тужена и сама не пориче, да је ту обвезу — меницу издала тужиоцу, но само се брани, да та обвеза не вреди, пошто ју је у малолетству издала, то суд, ценећи ту одбрану њену, налази, да меница, по којој се тражи наплата од ње, и ако је од њене стране у малолетству издата, ипак на спрам ње важи, кад се види, да је на истој потписан и њен муж и да је са одобрењем његовим ово задужење учињено, те према томе, да је и новац по меници добивен у њену корист припао — §. 79. трг. зак.

По жалби тужене стране примедбама II. одељења Касационог Суда од 13. новембра 1899. бр. 9224. поништена је горња пресуда Апелационог Суда са разлога :

Погрешно је Апелациони Суд основао своју пресуду у спору на пропису §. 79. трг. зак., јер се тај пропис односи на малолетнике, којима је за издање менице потребно одобрење оца или тудора. Овде је у спору обвеза удате жене, која и као малолетна према §. 153. грађ. зак. не стоји више под влашћу ни оца ни тудора. А пошто је спорну меницу акцептирала жена са одобрењем свога мужа, то су за пресуђење овога спора меодавни прописи §§. 77. и 78. трг. зак.

Односно питања : да ли се и удата жена, уз одобрење свога мужа може менично обвезати, кад још није навршила 21. годину, Апелациони Суд требао је имати у виду пропис §. 2. трг. зак. по коме и мушка и женска лица могу трговати уз потребно одобрење, ако имају пуних 17 година старости, и §. 3. истог закона, по коме је удатој жени за трговање потребно одобрење само свога мужа, а по тач. 6. §. 17. зак. о устрој. трг. суда, закон сматра за трговачки посао и меницу ма између којих лица. У овом смислу, а с обзиром на поднесене доказе §. 4. трг. зак., треба суд да цени законску вредност меничне обвезе тужене Марије, а не по §. 79. трг. зак.

Усвојивши ове примедбе Апелациони Суд пресудом од 19. новембра 1899. бр. 4254. осудио је поново тужену на плаћање спорног дуга, са разлога :

Кад тужена не пориче да је ту обвезу — меницу — издала тужиоцу, но само се брани, да та обвеза не вреди, пошто ју је у малолетству издала, то суд ценећи ту одбрану њену налази: По тач. 6. §. 17. зак. о устрој. тргов. суда сматра се за трговачки посао и меница ма између којих лица, а по §. 2. трг. зак. и женска лица, ако имају пуних 17. година могу трговати уз потребно одобрење. Према овоме и кад се из крштенице тужене види, да је она у време издања менице, по којој се тражи наплата, имала више од 17. година, и када је по §. 3. трг. зак. за трговање удате жене потребно одобрење мужевљево, јер је она ма и малолетна удајом, према §. 153. грађ. зак., изашла испод власти оца и татора, ово је одобрење довољно онда и за издање менице, као трговачки посао. Кад је овде, као што се види из поднете менице, муж тужене одобрио да она изда меницу, онда је она могла менично да се обвеже и меницу да изда, и кад је иста направљена по пропису §. 0. трг. закона, она има потпуну силу и важност, тим пре, што и тужена не одриче, да ју је издала.

Но по жалби пуномоћника тужене стране, примедбама II. одељења Касационога Суда од 29. јануара 1900. бр. 769. поништена је горња пресуда Апелационога Суда са разлога:

Ценећи обвезу тужене Марије као малолетнице, по прописима трговачког закона, на које је Апелациони Суд упућен примедбама Касационога Суда од 13. новембра 1899. бр. 9224., суд у исто време није требао губити из вида ни законодавно решење од 25. октобра 1852. год. ВБр. 1041. (збор. VI. стр. 210.) из којег се види: да је за оне послове малолетника, у којима су у питању њихови материјални интереси, дакле, који се тичу њиховог имања, потребно и одобрење суда, а не само одобрење мужа, кад се обвезе тичу удате малолетнице. Но и ово стање код меничних обавеза, као трговачких послова, по тач. 6. § 17. зак. о устрој. трг. суда, може важити само онда, ако суд нађе, да нема доказа, да је у спорном случају тужена Марија трговкиња, односно, да нема доказа, да је са потребним одобрењем већ водила трговачке послове у смислу §. 3. трг. зак.

Усвојивши ове примедбе, Апелациони Суд је с допуном разлога у смислу ових примедба, пресудом од 5. фебруара 1900. бр. 500 пресуду првостепеног суда одобрио.

X.

Наплата дуга, обезбеђеног на завештано имање, које је фидејикомисарно, може се увек тражити, но само у колико се тиме не вређа задобијање еверт. права супституираних фидејикомисарних наследника.

(*Одлука оштите седнице Касац. Суда.*)

Н. Н. из Београда тужио је масу почив. А. А. из Београда, односно једине и пунолетне наследнице масене, г-ђе Х. и Т., по основу извесног поравњења закљученог између Н. Н. и г-ђе Х., даље, по основу задобивене хипотеке на имању масеном и т. д. за наплату дуга у суми 10.000 дин. са интересом. За обезбеду тога дуга стављена је интабулација на непокретно имање, које је остало по смрти оца дужнице г-ђе Х. и Т.

У времену постанка дуга поверилац није знао, да ли је отац његове дужнице оставио ма какав тестаменат, већ је на уверавање г-ђе Х. да је њен отац умро без тестамена, да ће, према томе, она као његова кћи са њеном сестром наследити заоставше имање њенога оца, пристао да јој поверује 10.000 дин., но с тим, да за обезбеду те суме буде стављена интабулација на заоставше непокретно имање пок. А. А. То буде и извршено. Но по истеку извесног времена појави се тестаменат пок. А. А. оца дужнице г-ђе Х., којим он оставља све своје имање својој унучади, деци његових кћери али с тим, да се овима имање има предати тек по смрти матера њихових, које за све време свога живота остају неограничени плодоуживаоци завештаног имања. Овај је тестаменат решењем старатељског судије оглашен за снажан и противу њега кћери завештаоачеве нису имале шта да примете поред свег тог, што им се њиме укида законити део. У интабулационим књигама, пак, после оснажења тестамена, буде означено, да је имање, које повериоцу служи као залога, под *фидејикомисом*.

Пошто дужница г-ђа Х. није испунила своју обавезу по поравњењу о року, то се поверилац обратио извршној власти, прилажући уз свој акт и поравњење закључено пред судом између њега и дужнице, тражећи да се исто изврши.

Но извршна власт је најзад известила повериоца, да се поравњење не може извршити све донде, докле поверилац не докаже, да се из своје залогe може намирити за своје потраживање. То решење одобрила је Упр. гр. Беогр. и Мин. Ун. Дела.

Поверилац је покушавао код неспорног судије суда за вар. Београд да ову своју ствар сврши неспорним путем, али није успео; с тога се обратио, најзад, као што је у почетку речено,

тужбом суду, тражећи на основу свега у тужби изложенога, да суд пресуди, да не вреди примедба, која је у интабулационим књигама по захтеву старатељског судије стављена и која гласи: да је имање, које је г-ђа Х. zaloжила, под фидејикомисом, те да се према томе поверилац без обзира на именовану примедбу може првенствено наплатити из своје залогe за суму од 10.000 дин. у сребру са 12% инт. од 9. августа 1896. па до наплате.

Првост. суд за вар. Београд пресудом својом од 15. октобра 1899. Бр. 22019 одбио је тужиоца — повериоца од његовог тражења као неумесног, јер је нашао:

„Да је према решењу неспорног судије прв. суда, за вар. Београд од 1. јуна 1895. Бр. 12451, које је приложено уз тужбу, а донето на основу сагласне изјаве наследника и осталих заинтересованих лица, тестаменат пок. А. А. оснажен, §. 483, грађ. зак., према чему је исти наспрам заинтересованих лица задобио законску важност;

„Даље, да се из таког тестамената пок. А. види, да је имање, на које је тужитељка ставила интабулацију за спорну суму од 10.000 са уговореним интересом, фидејикомисно, у корист унучади пок. А., и, према томе, интабулација тужилачке стране на то фидејикомисно имање не може се одржати и ако је иста одобрена од стране тужене г-ђе Х., пошто она није имала право да исто имање отуђи, а без права на отуђење нема ни права залагања §. 314. грађ. зак. у вези са §. 29. ист. зак.

„Наводи тужилачке стране о томе, како је тужена г-ђа Х. поменути решењем неспорног судије проглашена била за наследницу спорног имања без икаквог ограничавања у погледу права отуђивања, — неумесни су; јер, кад је у истом решењу, на првом месту, донето, да је тестаменат пок. А. снажан, а по његовим одредбама право отуђења је г-ђи Х. украћено, онда она тога права није ни имала и уступљење на основу поравњања удове Т. и тужене г-ђе Х. није могло бити ни утврђено и од стране старатељског судије уважено, кад лица, која су га закључила, према наведеном, на то нису имала права, тим пре, што би онда илузорно изгледало оснажење тестамената у његовом пространству и што би се он друкчије тумачио, што према §. 449. грађ. зак. не сме бити кад је тестаменат довољно јасан.

„Наводи тужил. стране о томе, да је тужилкина интаб. преча од фидејикомиса за то, што је датирана на годину пре, него што је по књигама судским фидејикомис примећен, — неумесни су; јер, фидејикомис је постојао чим је тестаменат постао снажним,

дакле, пре интабулације тужитељчине, а у књиге судске није ни морао бити уведен, пошто му од оних, коме припада, није његово постојање ни угрожено било, §. 27. грађ. зак.

„Неумесно је позивање тужилачке стране на §§. 327 и 328. грађ. зак., јер смисао ових прописа баш је тај, да поверилац сам има да мотри, да ли на добру има терета или не, и чија је својина дотично добро, па ако при том не буде довољно обазрив, сам ће сносити последице.

„Суд, даље, налази: да је неумесан навод, како је тужилац веровао, да је тестаменат пок. А. измењен у том смислу, да је г-ђа Х. по решењу неспорног судије постала неограничена наследница спорног добра, јер решењем старатељског судије тестаменат није измењен, већ, на против, оснажен, као што је напред речено.

„Налазећи да тужилац нема никаквог права да кригикује и обара одредбе тестамената пок. А. пошто он није лице, којег се тестаменат тиче у смислу §. 483. грађ. зак., суд прелази преко навода тужилачке стране о томе, како спорни завештај није фидејикомис за то, што се задржава само на деци његових кћери, а не прелази и на даље потомство.

„Према свему наведеном суд налази, да је тражење тужилачке стране, да се фидејикомис постојећи на имању масе пок. А. уклони ради наплате 10.000 дин. интабулисаног дуга са интересом за рачун тужиоца — неумесно и да се као од таквог тужилачка страна има одбити с тим, да има платити и сав трошак проузрокован овом парницом“.

Ову је пресуду Апелациони Суд у свом I. одељењу пресудом својом од 3. децембра 1899. Бр. 4511 одобрио.

Но Касациони Суд у своме I. одељ. примедбама од 31. децембра 1899. Бр. 10867 поништио је пресуду Апелационога Суда са ових разлога:

„Два питања важносту својом пресудна по правилно схватања битности и решење спорова ове врсте, требао је Апелациони Суд у даном случају да на чисто изведе, па онда тек да приступи самом пресуђењу спора, одобравајући или не одобравајући пресуду првостеп. суда.

„Та два питања јесу:

„а) Да ли се тражење тужилачке стране односи само на право тужене стране према интабулисаном имању, које она по тестаменту држи, т. ј. да тужилачка страна уважава тестаменат, на основу кога се тужена страна има сматрати као ограничени

сопственик интабулисаног имања, коме ће потпуна сопственост тек евентуално припасти, и

„б) Да ли тужилачка страна захтева остварење свога потраживања без обзира на саму природу права сопствености тужене стране према интабулисаном имању т. ј. да ли тужилачка страна одриче важност поменутом тестаменту.

„Да би пак решење ова два питања било што потпуније, па према томе и промена тих закључака што правилнија, дакле, и решење самога спора, онда треба при том решавању узети у оцену како све оно, што је тужилачка страна поднела као доказ за своје потраживање, тако, пак, и оно што служи туженој страни за доказ полагања ма каквог права на интабулисано имање — тестаменат.

„При оцени, пак, оваквих тестамената, као што је овај пок. А., који се налази у актима овога спора, којим се наређује т. зв. фидејикомисарна супституција, за коју је једино меродаван §. 465. грађ. зак., треба имати строго на уму природу његову, која условљава и природу права оних, који их на таквом тестаменту заснивају. — Кад се једним тестаментом, као што је у даном случају, ствара т. зв. фидејикомисарна супституција тиме, што се наређује, да унучад завештаочева, деца његових кћери, постану наследници завештаног имања, но само у случају *кад надживе* своје мајке, онда се одређивањем тога момента доводи њихово право сопствености завештаног имања у зависност, а њихова деца су евентуални наследници имања пок. А. А довођење права на наслеђе у зависност од овог момента, смрти кћери завештаочевих, створено је, у потпуном смислу, и евентуално право наслеђа, па, дакле, и евентуална сопственост завештаног имања. Констатовањем овог односа, односно сопствености завештаног имања, категорички се утврђује и постојање факта да докле год буду наследници — *institutii* — завештаочеви живи, дотле супституирани наследници не могу тражити ни државину, ни уживање, а још најмање право располагања са ствари која је везана за супституцију, и то све донде, докле не наступи моменат т. зв. ограничене фидејикомисарне супституције. До наступања тога момента наследнику — институту — припада ограничено право својине са неограниченим правом плодоуживаоца. Једино што супституирани наследник има право да тражи и пре наступања пом. момента, то је *тражење одржања суистанције супституиране заоставштине*, и ништа друго.

„Према овим правима наследника, који држи имање и правима супституираних, фидејикомисарних наследника, равњају се и права поверилаца једних или других наследника према завештаном имању, јер ни једни ни други не могу располагати са више права, него што га сами имају (т. ј. наследници институти и супституирани наследници) §. 29. грађ. зак., а повериоци могу тражити увек наплату за рачун својих потраживања према једним или другим наследницима из завештаног имања само у онолико, у колико им је могло по његовој природи као залога да буде уступљено, и то не само из прихода од имања, које су наследници добили по фидејикомису, као што је у даном случају, него баш и из самог имања. Но, ово последње само онда, кад тим не би било повређено право супституираних фидејикомисарних наследника евентуалног задобијања завештаног имања.

„За обезбеду својих потраживања повериоци могу предузети све врете обезбеђења, дакле, да ставе и интабулацију на непокретно добро, са кога уживају приходе наследници — *instituti* — ако су они дужници (као што је у даном случају). А супституирани наследници не могу предузимати против поверилаца наследника *искључиво ништа* све до наступања момента, да им се преда завештано имање. Дакле, ни тражењу скинућа интабулације са завештаног имања не би имало места, јер, док су год наследници — *instituti* — живи, моменат т. зв. фидејикомисарне супституције није још наступио. Тиме, пак, што су они, наследници *substituti*, у животу, ве утврђује се још никако да ће они и добити право располагања са завештаним имањем, јер се не може тврдити као позитивно, да ће они наследнике, институти и надживети (и да ће и наслеђе примити), који пак, у обратном случају постају неограничени сопственици завештаног имања. Једино право тражења супституираних наследника у односу на завештано имање, то је да се само супстанција ствари не повреди.

„Из овога излази: *тражењу наплате дуга, ради чијег је обезбеђења стављена интабулација на завештано имање, има увек места, но само толико, у колико тиме не би било повређено задобијање евентуалног права супституираних фидејикомисарних наследника.*

„Према свему овоме, Апелациони је Суд требао у првом реду тачно да одреди, шта тражи тужилачка страна, да ли остварење свога потраживања на основу поравњења са наследником — институтом — Х., да ли пак непризнавање тестаментa

или и једно и друго. Буде ли ово последње, онда Апелациони Суд треба да каже, у колико је умесно ово тражење, а у колико не. Нађе ли Апелациони Суд да је тражење тужилачке стране донекле умесно и то с обзиром на сам тестамент, који према §. 483. грађ. зак. вреди. (в. реш. несп. судије Бр. 1245.) онда треба да приступи самом пресуђењу спора, признајући умесност тражења тужилачкој страни, но с тим, да право субституираних наследника не буде ни у колико повређено т. ј. право у задобијању евентуалног наслеђа, продајом спорне куће до евентуалног наслеђа, или продајом права уживања куће. Но за решавање овога споља важно је да се утврди и факт, на шта је узајмљени новац употребљен т. ј. *да ли на оправке самог интабулисаног имања, или на личну употребу г-ђе Х.*

„А осим свега овога Апелациони Суд треба да има на уму, при изрицању пресуде по овом спору, још и ово двоје, не мање важно по правилно решење његово, а то је: тестаментом се укида наследницима — институтима — законити део, а они се на то нису жалили, и забелешка у интабулационим књигама постала је тек на годину дана после свршених свију прописа око задуживања. Даље, и сама интабулисана завештаочева забрана поп *alienandi et operandi*, т. ј. да наследник не може завештано му имање продати, заложити и томе слично, може се односити само на наследника, а не (осим случаја установљеног фидејкомиса) и на савесне повериоце, који не доводе своје право тражбине из недозвољеног уговора, него своју тражбину заснивају на другим основима, пошто закон *не штити нигде несавесног дужника против савесног повериоца.*“

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе и дао је ове противразлоге:

„Извиђање и суђење грађанског питања ограничено је садржичом тужбе и одговара као одбране. Даље улажење у ствар мимо захтева интересованих страна, значило би по званичној дужности покретати и расправљати питања, која су ван спора.

„Садржина тужбе повериоца своди се на то: да се пресуди, да он, као поверилац тужене г-ђе Х. има права првенствене наплате из дела имања, које јој припада од умрлог јој оца, као наследници, без обзира на примедбу судије неспорних дела у интабулационим књигама, да је целокупно имање А. А оглашено за фидејкомисно.

„О овој тражби даћа су одговоре сва интересована лица (кћери покојникове и њихова деца као фидејкомисни наслед-

ници) као представници тужене стране, што је означено у заглављу пресуде.

„По довољном извињању суд је донео пресуду о праву у границама тужбе, и тужиоца одбио од тражења. Овом приликом, у побудама апелационе пресуде, обележен је карактер тестаментa пок. А. А., поставком, да се он појављује у облику ограниченог фидејкомиса (супституције) са додатком, да ова чиста теориска разлика не мења саму ствар односно последица, које су изазване тужбом.

„Ни у тужби, ни у одговорима, ни у наводима странака на рочиштима није покренуто:

„1. питање о уживању имања покојникова до предаје фидејкомисним наследницима;

„2. о повреди законскога дела наслеђа;

„3. о цели зајма и о начину утрошка узajмљених новаца;

„4. о стању у коме треба предати завештано имање фидејкомисним наследницима;

„5. о каквој другој оцени форме тестаментa према улогама наследника, уживалаца, супституаната и т. д.

„Сва ова питања, нека је дозвољен овај израз, властита су поставка Касационога Суда и, осим што ништа не доприносе пресуђењу ствари *по тужби*, не могу се дозволити ни с тога разлога, што су покренута мимо воље парничних страна.

„Ни сама одвојена мњења двојице апелационих судија не заступају у ствари то гледиште касационих примедба.

„Са ових разлога.“ и т. д.

Касациони Суд у својој општој седници од 8. фебруара ове 1900. год. решењем № 688. одлучио је, да су примедбе Касационога Суда на закону основане, а да не стоје противразлози Апелационога Суда.

Саопштио

Душ. Николић

XI.

— Примена одредбе §. 230. т. 3. крив. с. пост. —

Државни тужилац тужбом бр. 19086 тужио је првост. суду крагујевачком Владимира Јовановића из Милаковца зато, што је његов бик, преко дана, 25. јуна 1897. рогом уб'о Јакова Топаловића из Милаковца, кад га је овај хтео истерати из своје ливаде, услед чега је Јаков и умро. Како оптужени Владимир није

чувао свога бика, знајући, да он бије, то је учинио кривицу из §. 180. крив. зак., зато је тражио, да се на казну и плаћање трошкова осуди.

Прив. тужилац, Ката, удова пок. Јакова, тражила је, да се оптужени на казну осуди, да јој на удовичко издржавање плати 1000 дин. и т. д.

Оптужени је изјавио, да није видео, да је његов бик убио пок. Јакова, нити је видео, да је тај бик, који је миран и никад не напада, био у ливади пок. Јакова.

Из тужби и поднесених доказа, а по протоколу секције и ислеђењем, сам је суд нашао, да овде постоји дело из §. 180., П. одељ. крив. зак. но да нема доказа, да је бик оптуженога Владимира ово дело извршио. Казивању сведока Тодора Зоркића, који је био присутан, кад је бик умрлога напао, не може веровати, јер сведочи више, но што је пок. Јаков исказао. Он у својој сведоцији тврди, да је оптужени гледао, кад је његов бик оптуженог Јакова напао, и није га хтео одбранити, па чак да је и то казао: „што га неће да убије“, док пок. Јаков приликом свога саслушања није о томе ништа говорио. А не може с тога ни веровати, што је сведок Јосиф Богдановић потврдио, да је истога бика од оптуженог узимао на послугу, да је њиме руковао, али да није приметио, да је бик нападач и да хоће да боде.

И на основу §. 326. крив. с. пост. и зак. о таксама, крагујевачки првостепен суд, а по свршеном дослеђењу, донео је пресуду 24. марта 1899. бр. 9546, која гласи: „да се оптужени Владимир за ово дело ослободи сваке казне као невин и да није дужан ником ништа платити и т. д.“

Ову пресуду тога суда, а по жалби државног тужиоца под бр. 9858 уништио је Касациони Суд у своме I. одељењу 30. априла 1899. бр. 3084 и донео ове примедбе: „Лице, према коме је кажњиво дело учињено, и сведок, на ког се повређени позива, посматрају вршење кажњивог дела свако за себе и стварају на свој начин представу о истом, потпунију са појединостима или не, према својим интелектуалним способностима и околностима, у којима се при посматрању вршења кажњивог дела налазе. Но добијени утисци о извршеном делу и код лица, према коме је исто извршено, и код сведока, који га је посматрао, морају се у погледу карактерних знакова извршеног кажњивог дела, подударати, јер у противном случају не може бити говора о појму једног и истог дела код оба двојице. Друге споредне околности,

које допуњују представу о извршеном делу, које једном више, а другом мање падају у очи, по све су без важности за окарактерисавање једног кажњивог дела, у колико се то нарочитом одредбом не би захтевало.

Према томе, разлог суда, да је сведок Тодор нешто више него сам повређени видео, не може опетати, јер исти је сведок потврдио и на испиту (в. акт бр. 18119) и на претресу код суда 24. марта 1899. (в. акт бр. 9542) у главном исто оно, што и умрли Јаков на саслушању свом (в. бр. 7834), а то је: да је умрлог Јакова проб'о бик Владимиров, и да је Јаков, пре него што је покушао сам да истера бика из своје ограде, казао опт. Владимиру, да га он — Владимир — истера, а то је довољно за добијање појма о кажњивом делу из §. 180. крив. зак. Зато је суд при изрицању пресуде требао да узме у обзир, по констатовану кажњивог дела из §. 180 крив. зак. одредбу §. 123. т. 3. у вези са §. 230. т. 1. крив. с. пост. и т. д.“

М. Ђ. П.

ЛИСТАК

НЕ Т Р Ц Е Т У Ђ И Н Ц А

(КРИМИНАЛНИ ДОГАЂАЈ У ЈОШАНИЦИ)

од

Алексе С. Јовановића.

(Свршетак)

На реду је да потрошимо коју упознајући читаоце са личностима тих неваљалих људи. *Лични опис*, кога налазимо на крају извиђаја, бледо кратко површно и неопредељиво слика физиогномију и душевне особине криваца. То је једна голема махна свију наших ислеђења ове врсте. Постараћемо се да ову празнину попунимо у овом делу властитим осматрањем.

1. Јоксим Столовић из Пискање. Најмлађи и најсиђанији међу злочинцима. Једва броји ово 22 године. Мали брчићи истом трнули преко његових наусница. Смеђ. Маленог али вижљавог стаса. Округлих образа, зеленкастих светлих очију, што издају подмуклост и злоћу. Нежењен. Општина му даде све-

добу да је свађалица и склон на крађе пољских ситница. Ми додајемо, да је и лажливац.

На испиту 1. Новембра не признаде ништа. Био је до душе на Распоповићком Брду, виђао се са осталим оптуженицима, али зарана оде у свој подрум где је мврно преноћио, дакле није учествовао ни у договору ни у извршењу дела. Допније, на испиту 2. Децембра, „да не би на правди Бога страдао,“ прича: да је 3. Окт бра био код подрума оптуженог Јакова Распоповића са осталим оптуженицима, које затече у цијанци; и ту чује њихову заверу да Радована убију, али сам не уђе у њихово друштво. У поласку на извршење дела он их испрати до својег подрума, где је и заноћио, пазећи по препоруци оца на бачве у њихову превирању. Оптуженици нареду да им спреми вина о повратку. По извршеном убијству дођу у његов подрум и пише до пред зору. После кмет оста код њега на преноћишту, а остали оду својим кућама. Кмет му исприча потанко да су Радована убили, опљачкали и механицу запалили, и распаса фишеклију, која је после неколико дана ту и пронађена, казујући да је Мићова, и да су и Мића тражили да поведу, па га не нађоше.

2. Јаков Распоповић из Пискање. Омаден човек у добу око 35 годича. Доста опоре физиогномије, смеђ, зелених очију, но у једно око и слеп. Тасав. Жељен и отац једне кћери. Држање му је продржљиво и куражно. Рапав глас потмуло одјекује из широких прсију на кратком телу. Теретећа збића обилази са некам презрењем, и одговара више набусыто. Сматрају га у општини као присталицу рђава друштва и као свађалицу, али се није сумњало да крађе чини. Не признаје ни договор ни извршење дела.

3. Миленко Гркајац из Пискање. Пон кад је и само име знамење спољних или унутарњих личних о. обина. Писец се сећа да је читајући наилазио на разлагање имена „Наполеон,“ којим се у потоњем слогу вештачким комбинисањем идеја добија један појам, што одговара ратној и државничкој срећи тог човека. Далеко сам од намере да име овог великог владарца, који је некад дрмао Јевропом, испоређујем са именом простог зликовца и убице, но само помињем: да је оптужени Миленко човек *миле* и *допадљиве* физиогномије. Ведро његово лице не издаје никаквих бора од догађаја развратна живота; не показује ни укоренењених страсти што износе прту лакомости за туђам. Па ипак каква иронија према имену и физиогномији!

Оптужен је за убијство из користољубља, а и општина га карактерише као лажљивца и склона на крађу. Има 28 година. Жењен. Отац двоје женске деце. Смеђ. Осух и жутих бркова. Повисок. Слободна ока и покрета. Не признаје да је кривац.

4. Милевко Распоповић из Пискање. Природна наглухост имала је рђавог утицаја на развој умне способности овог зликовца. Физиогномија вазда му је препуна сумњичења, вребајућа и раздражљива. Човек од 30 година. Жењен, и има једну кћер. Стаса средњег, очију жућкастих но црномањастог изгледа. У општини више пута кажњен због крађа, а склон и на свађу. Не признаје кривицу. Својој жени Марици, која га терети околностима, што их непричасмо, рече љутито опором и са пребацивањем: „*Види се каква си ми жена,*“ па је даље зађутао.

5. Јован Пауновић из Пискање. У добу око 32 године, пуног лепог ока, мало кукава носа, крушаст, и у опште пријатне физиогномије, овај човек представљао се собом здравље и снагу. Са прозора судског здања писац је више пута гледао како Јован у тешком окуву оскаче многим слободним апсеницима, како најдаље отури мотку, и каменом премаша најдаљу белегу. Жењен. Има једног сина, стару матер, брата и сестру. Доброг материјалног стања. Каже се у сведошци општине да је рђава владања само зато, што је склон на свађу. Не признаје кривицу.

6. Тиодор Белчевић из Пискање. Теодосије га означаје као извршиоца убијства, казујући да је то онај *непознати црномањаст* што први улезе у механу. Јоксим Столовић терети га као учесника у договору и извршењу злочина. Кмет Белчевић каза исто, теретећи њега и све оптуженике, осем Јована Пауновића; али Тиодор све до краја ста на том, да му је злочин ствар непозната и да није крив. То је човек високог стаса, осух, мушке допадљиве физиогномије, у добу од 28—30 година, црномањаст са бакенбардима и у народној блузи. Нежењен. Ока црна и повелика. Био у стајаљој војсци, па му је држање кичељиво и нешто мало укрупњено. Речи брзе а гласа пријатна. озбиљан поглед не може дуго да издржи. Општина га карактерише као човка сасвим рђава владања. На тавану његове куће нађена је пушка убијеног Радована. Рођена браћа његова Давид и Сима Белчевићи сведоче да им је он, допаднувши затвора, поручио да пушку прикрију, да се о истрази не пронађе. Сведоци Петар Митовић и Захарије Симеуновић из Курића потврдише да је пушка Радованова; али Тиодор не хте признати ни једно ни друго. Рече да је пушку нашао другог рата у Пече-

њевцима иза Ниша. Јован Гркајац из Пискање 6. Октобра видео је код њега прилично новаца у кеси; сумња да су Радванови, јер Тиодор нема тих пара, нити ма с које стране може да их добије. Тиодор ни то не признаје.

И Коловођ друштва и главни јунак ове разбојничке трагедије *Јосиф Белчевић* кмет из Пискање, човек је у добу преко 33 год.; стаса повисоког, смеђ, црвених образа, оштре и жутињаве косе. Чист. Веома разговоран. Његов звонкасти глас одјекивао је по ходаји суднице на претресу у борби против нагомиланих доказа. Држање му је слободно и продржљиво. У одбрани пада у афекат, и тад често мења ногу, знак пргавости и бујности карактера. Углађен према власти, а у разговору са оптуженицима прек и осорљив. Његове светле очи издају препреденост и опрезност, што мало доликује једној сељачкој физиономији. Писмен. Кмет у селу од времена рата. Пада у врсту разборитих људи, који могу бити од користи ако су добра срца и поштена карактера. Ожењен, и отац једног сина и две кћери. У Децембру 1875. налазимо га као деловођа на једном решењу општине пискањске, што је доказ да је и пре кмества као писмен био од употребе у општини и посвећен у општинске послове. Власт га је подржавала као хитра и свесна кмета. Мештани су га мрзили. После догађаја (не пре као што он наводи), док се још није знало да је кривац, рече му *Анђелко Кашић* из Пискање да га сељаци мрзе, и зато треба да се махне кместства јер га могу убити, на шта он само пребледе. Општина у уверењу каже да је веома рђавог карактера, склон на свако неваљалство, а сумњив и као крадљивац. Оптужени *Јован Пауновић* из Пискање, допаднувши затвора, провљиваше га, и у поверењу рече свом зету *Марку Пауновићу* из Жушање: да их је кмет на зло навукао и упропастио, но то доцније не хте признати пред влашћу. Кметова писма родбини, која морадоше проћи кроз судске руке, казују бистрину и прибраност. У једном од њих љубав према деци, нежност према жени, и поштовање према мајци, казује се начином који дира у срце. Рекли би по свему, да је рђаво васпитање збрисало само неке његове душевне врлине, али све да још није пореметило. Са мало знања задржан на селу међу простим мирним сељанима, постао је *кашар* и *пискар* ч. Са толико исто знања, да је у вароши где је свесна околина, постао би одмерен и свестан грађанин, и не би допао ове несреће.

На испиту 19. Новембра све је одрицао. Признаде само да је 3. Октобра због купљења данка био са осталим оптуженицима на Распоповићком Брду, на је под ноћ, бојећи се због државних пара од рђавих људи, заноћио у подруму Јоксима Столовића, а о злочиничком догађају те ноћи не зна ништа.

Међу актима његова саслушања тог дана налазимо једну његову педуљу ове садржине: „*Господине капетане! Ја вас јуче молих да дођем до вас ради неког посла, па ми ви не одговористе. Да не бих на правди робовао, но нека се пронађе ко је крив, — ја више никог до Бога немам но вас. Ја се надам да до вас дођем, да би се изнашао ко је крив ко је прав — ако ћете ми веровати. Ваш понизан Јосиф Белчевић.*“ Али она призрења што су за време рата по суспендовању закона општинске самоуправе могла Белчевића на кмество да наместе, већ су престала! Као поштен човек, капетан је тада могао бити преварен лисичијим понашањем бив. општинског писара; али сад кад је његова кривица већ толико доказана он нити хтеде нити могаше да га даље протежује. По актима не видимо нигде да је Белчевић за време целе истраге допрљо до г. капетана. Беше дакле остављен сам својој судбини.

Мало допније — 21. Новембра — сам кмет јавља се и следяку и протоколарно казује: „*у делу убијства и паљевине нисам крив, али сам крив у опште по тим делима само толико, што до сад не јавих власти злочинце које познајем. Да не бих на правди Бога страдао, отворено исповедам истину.*“ Сад настаје дуга прича, како је тог дана као кмет сазвао сељане на Распоповићко Брдо, купећи данак; како је обедовао и пио са осталим оптуженицима до неко доба ноћи, те се вели „прилично и написмо.“ У разговору крза му *Анђелко Кашић* да га сељани мрзе, и да ће га убити ако се не махне кмества. То га веома поплаши, побоји се за државне паре што беше од данка прикупио, па замоли Петра Столовића да га води у свој подрум на преноћиште, јер му је кућа далеко. Пођу — но за њима пристану и остали оптуженици, вичући да га сама не остављају. Пред Петровим подрумом кажу му своју намеру да ће Радована да убију и опљачкају, позову и њега на део, но он их одби и затвори се у подруму, а они оду претећи му да ће да га убију, попале и затру му фамилију ако само прокаже. Сутра дан причаху му да су дело извршили, и опет му запрете да *фуги*. Моли, да се похватаним зликовцима не казује његова исповест, јер ће сви или побећи или сами себи смрт задати, да само не дођу у руке окружног суда.

Толико неистине могаше да се добије од препреденог кмета. Суочење би извршено без непосредних доказних добитака од стране оптуженика. Јоксим терећаше кмета и остале. Кмет њега и остале, а обојица одричу учешће у делу. Сведоци окривљују све оптуженике. Остали оптуженици сем кмета и Јоксима не признају ништа, и бацаху сву одговорност за учињено дело на њих двојицу, зато што они у неколико признају.

Истрага је дакле већ дошла свом крају. Константовано је најубедљивијим доказима постојање дела у облику разбојништва и палевине; пронађени су зликовци; процењена штета. Формалном тужбом, која се не одликује никаквом системношћу доказа, али ипак нема махне у њиховој прибраности, дело кривице и зликовци бише спроведени на суђење окружном крушевачком суду.

Решењем суда од 7. Децембра 1878. № 2427 буду свих седам стављени под суд и у притвор под оковом, с тим, да им по извршности решења суди *Порога*.

Против овог решења ни један од њих не изјави жалбе. Чудновато!

Да ли није у њиховим срцима синуо зрачак наде, да ће поротници, већином изабрани од њихових људи, подлећи молбама и утицају родбине, па наћи ма каквог начина да их ослободе огласивши да су невини? Или је можда на прагу окружне суднице настала грижа савести и кајања, и завладало очајање, које искључује сваку даљу самопомоћ?! Мислим да не грешим, а примајући прву поставку. Где се упорно остаје до краја на досадашњој лажној обрани, и измишљају се нове комбинације за спашавање, нема ту ни гриже савести, ни кајања, ни очајања!

Дан претреса паде последњег дана Јануара 1878. године.

С јутра тог дана, надзорник над судским апсеницима, приложи протоколарно два писма што их нађе распасавши кмета Јосифа. Беше му доставио Јаков Распоповић, да их је кмет спремио и прикрио с намером: да се о претресу позове ва нове доказе, тим начином да одгоди суђење, и писма пошље тајно адресантима, да на ново суђење дођу сведоци спремни да опрвргну околности, које га терете.

Нађена писма потпуно казују ову намеру.

У једном од њих вели кмет Јосиф: „Љубазни брате Н. Н. Ја сам се позвао на вас и на Н. Н. да ми осведочите (у главном, да су сведоци који га терете, неваљали људи, да су његови парничари, и да га мрзе). Молим, сетите се ви мене! Као што сам ја вас лаче, кад сте били у магацину, оданде избавио,

избавите и ви мене, јер сам без кривице пао. А знате како су Пискањци наспрам мене били, и да су хтели да ме убију и како су ме тукли. А поздравите поротнике, нека су код суда слободни, јер они како реку, онако и суд. Ваш доброжелатељ Јосиф Белчевић.“

Друго писмо ове је садржине: „Љубазни брате Н. Н. Ја досад чувах и тебе и твоју кућу, и од свачега заклањах, а и ви за мене нисте били рђави. Сад вас молим, кажите Мићу и Ружици (сведоцима који га терете), да сам доста добра и њима учинио. Нека ни они за мене рђаво не говоре! Знају ли они како сам ја њих од свачег заклањао и чувао; није нужде да до непријатељства дођемо, јер ћемо један другом опет требати. Ја да сам за њих случајно баш што и чуо и видео, бих се закleo да ништа не знам. Ја за Мића нисам ништа говорио, но је Јоксим трпао и за нас и за њега. Код суда нека кажу што омање. Анђелија што сведочи, да ми је рукав био крвав, кажите да је крв отуда: кад сам пошао на *мир*,¹⁾ да сам јаре клао и рукав окрвавио. Морам се позвати на Ђирку, да ми је рукав прала, на Ану и на Вилипа, али да знаш и ти да си видео и да можеш осведочити. А и за Вучића Грвајца на тебе се позивам да ми кажеш по заклетви како ме је око Госпође тукао, а тако и за Мића. Тебе не дирам ништа. Ако ти нећеш право казивати, позивам се на Ђирку, Вилипа и Ану. Јосиф Белчевић.“

На оба писма испод имена адресаната стоји: „*Тајно нека прочита, па наусмено нека говори.*“

Али сви напори беху залуд. Писма не одоше даље ван судских акта! Злим удесом, један не мање важан основ подозрења притврди остале. О самом претресу стиже акат начелника среза јошаничког, којим се шаљу суду кошуље убијеног Радована. Нађене су на 10 хвати испод куће кмета Јосифа под једним каменом.

На претресу сви оптуженици осташе на досадањим обрачунима. Не признају кривице.

Столовић је жестоко нападао кмета Јосифа. Рече пред поротницима: да му је претио убијством, ако дође до слободе, што га терети; да је кројио план да запали здање и архиву суда, те тако да сагору и акта њихове кривице; и најзад да је намишљао да о претресу нападне председника и судије, побаци

¹⁾ *Мир* у крушевачком округу значи гозбу у момачкој кући, за изравнање завађених породица, кад је девојка отета или је сама побегла. Има своју свечану процедуру. Ове речи нема у Вукову речнику.

их с горњег сирата, а после да умакне. Кмет је одрицао све то хладнокрвно и са потсмехом. У опште кураж није напуштала до послетка ни једног оптуженика.

Кмет је стојао пред свим својим друговима трезвен и разборит као и вазда. Слободно је гледао у поротнике и публику, и с правом безочношћу нападаше на сведоке у појединим питањима. Приметан осмех прибраности и самопоуздања прелеташе кад и кад преко његова запурена лица, али њега увек несташе чим би стао да беседи Јоксим Столовић. Узбуђен његовим задевицама, кмет би долазио у ватру. Убрзао би кретање тела, обречивао би се, и млатао на све стране и рукама и ногама *исто као осетлив невин човек*. То даде повода слушаоцу г. др. Ђ. Г., да шапе писцу : „молим те, ко би рекао да је овај човек злочинац,“ на шта му опет писац одшанута неколико шаљивих на рачун *Психологије* и *Френологије* као „тачних“ наука.

Државни тужилац приказа своју тужбу у кратком наводу прибраних доказа, и затражи да се оптуженици казне за *разбојништво* и *палевину*.

Оптужене Јоксима и Јосифа бранио је један, а остале други крушевачки правозаступник. Њихове обране носе тип паметно схваћеног стања дела. Не одликују се дугим изводима о *уображеној* невиности клијената, ни пространим параграфисањима, чему и нема смисла у поротним суђењима. Дуге *празне* адвокатске орације, изгледале ма колико вештачки, само су развлачења, која међу на коцку стрпљење судија, а ништа не асене клијентима.

Обрана првог своди се на то : како његови клијенти признају само да су *знали* о намишљеном и извршеном злочинству неучетвовавши лично ; и са тога оставља поротном суду, да оцени меру кривичности с погледом на прописе кривичног законика о *саучешћу* у кривци, у колико буде доказано, да су остали оптуженици извршиоци дела.

Други правозаступник бранећи своје клијенте каза : да их признање прве двојице не може да терети. Они не признају у облику који даје доказа да су пре свега и сами учесници у извршењу, те да се могу сматрати за другове у извршењу и његови клијенти ; но бацајући кривицу на његове клијенте, они задржавају за се скромну улогу *простих зналаца* извршеног дела, а не и улогу *извршилаца*. То по закону не вреди. Скрећући пажњу поротника на ту околност, моли да се наводи обе групе оптуженика о невиности, узму у озбиљну оцену и т. д.

Завршна реч оптуженика, докончала је извиђај на претресу.

Претрес је трајао пуна два дана. Само саветовање поротника није дуго трајало. Докази су били очигледни. Истинитим својим казивањима сведоци су обелоданили догађај у најјаснијој боји тако, да су поротници још за времена извиђаја били начисто о кривичности оптуженика. Једногласно би изречено од стране поротних сулија: *да су сви оптуженици извршиоци разбојништва и палевине, и по томе да су криви.*

Затим државне судије, на основу прописа кривичног законика, који одговарају извршеним делима, изрекоше пресуду: *да се свих седам оптуженика казне смрћу.*

Саопштавајући пресуду од 1. Фебруара 1879. Бр. 1388. председник је бирао речи. Мирно набројавши доказе што су против оптуженика, прилазио је закључку постепено као са намером да саопштење пресуде не изазове ни изненађење ни препад. Најзад изрече кобну осуду у законској формули: *„И према свему томе Поротни Суд округа крушевачког пресуђује: да се сви оптуженици — именујући сваког — казне смрћу, и да иплате оцу убијеног као приватном тужиоцу у име накнадне штете и т. д.“*

За време саопштења пресуде писац је хладно проматрао оптуженике, изучавајући њихове физиогномије. Њихова равнодушност изненадила га је: јер ни на једном не могаше да примети какве особите душевне усколебаности, нити каквог знака малаксавости из страха. Иза пресуде наста кратка пауза непријатног ћутања, коју прво прекиде оптужени Миленко Грбајац речима: *„хвала Богу и суду, али ја нисам крив“*. За тим остали оптуженици, више раздражени но застрашени, повичу на кмета и Јоксима да су они зликовци, и да са њих и они на правди страдају. Кмет је гризуцао уснице, а Јоксим је само ћутао; и свих седам мирно сиђу из суднице, да пред апсаном наново приме окове.

По дужности својег звања, писац је имао додир са много тепских злочинаца овакве или сличне врсте, и што је заиста чудновато, увек је код свију наилазио једне исте појаве равнодушности и неустрашивости од осуде која је неизбежна.

Неки, колико се писац сећа, Тадић са Уба, у 1871. или 1872. год. беше осуђен окружним ваљевским судом на смрт због опасне крађе. Оставши у млађаним годинама без родитеља, поред слаба надзора својих старалаца, ода се развратном животу и још у младолетству би осуђен због опасне крађе на робљу. Издржавши прву осуду почини наново неколико крађа, и буде

осуђен на смрт, но милост владаоца замени ову казну са неколико година робије, од које нешто издржи а нешто му се опрости. После оваких искушења могло се очекивати да се Тадић тргне и постане поштен човек; али рђава навика поново га навуче у зло, које сад изазва и другу смртну пресуду. Разбивши дућан, чини ми се неког Милентија Радовића са Уба, украде повећу суму новца, но се одмах пронађе код њега све, осем неколико гроша, које је потрошио картајући се. Пресуду мирно саслуша до краја, само рече хољерично: „зар за иотрошених неколико гроша да изгубим главу?“ После је заћутао. Чашу живота пуну сласти и горчине, као да беше до дна искапио. Заостала дрожина одбијала га је од живота својом блутавошћу. *Не хтеде више да живи!* Апатија наспрам живота беше овладавала њим у толикој мери, да је једва намоћен да против пресуде изјави Касационом Суду жалбу, од које није имао никакве шансе.

Цветко Бошковић из Новог Села у срезу Третеничком,*), нападе на спавању Вучка Петрушића из Грачаца у округу Чачанском; удари га кундаком војничке пушке по глави, па ошамућена човека прикоље као брава, како вали у протоколима признања „од грехоте да се јадник не мучи.“ После га опљачка. Смртну пресуду од 30. Децембра 1878. Бр. 2921. саслушао је мирно. Приписујући злочин фаталном случају коме мораде да подлегне, рече после осуде кротким гласом: „Хвала судијама, кад нађоше да је тако право.“ До извршења пресуде беше хладнокрван. Пошав на губилиште само је жалио што варошани не послаше молбе за помиловање.

Дмитра, жена Живојина Радовановића из Паруновца (од 40 година), у договору са љубазником Миланом Анђелковићем Рибарцем, уз први рат кад сељани беху у бејанији, уби секиром свог мужа, па да забашури траг запали кућу свог суседа, и убијеног мужа убаци, те изгоре. Доцније, да обустави кривичну истрагу, што беше поведена тужбом њене захове Живке жене Аврама Михаиловића из Паруновца, убије најгрознијим начином и захову, у договору са Марком Јовановићем-Шаренкапом из Паруновца. Осуђени сви троје на 20 година робије, нису показали ни плашње ни кајања ни очајања. Пресуду од 5. Маја 1879. Бр. 5519. саслушали су сасвим мирно.

Девојка Станица, кћи Милосава Пантелија из Влајковаца, пристајући уз зађевице старијих, смртно омрзне чељад стрица

*) Друго Ново Село налази се у Јошаничком срезу, такође Крушевачког округа.

Лазара Пантелија из Влајковаца. Једном приликом домами на заклоњено место стричева сина Светозара од 8 до 9 година, баца га пода се, и закоље једним оштрим каменом, а после баца у реку и притисне једном плочом. Код полиције признаваше злочин. Код суда одрече, казујући да је насилвана да призна оно што није учинила. Куражно саслуша пресуду, и оде да одржи неколико година робије, без кајања за учињено дело, и без очајања за своју девојачку судбину, и ако је навршила истом 17 година.

Петрија жена Милоша Цепљанина из Нова Села у Третенничком срезу, у 14. години побје за свог човека „из љубави“, а у 17. уби га „из мржње“, јер је био неваљалац бекрија и кртарош. На спавању одсече му главу секиром, па га после са једном другарицом нарамице однесу и баце у Мораву. О злочину, који потпуно признаваше, беседила је сасма хладнокрвно, причајући да јој је дотужао грк живот поред нерадина мужа, који „бије“ ако не затече ручак, а „замера“ ако она иде у најам да што заради. После саслушане пресуде од 18. Маја 1879. Бр. 6119. којом би осуђена на 15 година робије, оста као и дотле мирна и непотресена, као да је извршеним злочиним учинила најбоље задушно дело.

Велимир Божановић из Кобиља, међу дружином прозван „Алил Велимир“, у повратку из Шапца, куд је гонио трговачке свиње, уби коцем на спавању свог друга *Милана Усташа*. Поред тога почини и неколико опасних крађа. Као малолетан за сва ова недела би осуђен пресудом од 7. Фебруара 1879. на 20 година робије. Није признао ни једну кривицу. Као да се ова осуда њега не тиче, о саопштењу пресуде беше ведар и весео, пуштајући из црног пуног ока осмејак презирања, што се разливаше по његовим руменим образима.*)

У опште, код свих *тежких* злочинастава, једнаки појави неустрашивости злочинаца, и једнака њихова хладноћа спрема осуде, дају места питању: да ли величина злочина не одговара величини и јачини духа самог злочинца? Занимљива студија за криминалисте-философе, који у угодним ходајама европског комфорта

*) Спора али достижна божја правда обележила је својим претом овог Великог неваљалца. После толиких година, као судија нашег највишег суда писац ових редова одобрио је пресуду Апелац. Суда од 9. Фебруара 1889 Бр. 232. којом су осуђени Танасије Симић и Василије Вуковић из Кобиља на смрт, што су 15. Августа 1888. заклали овог Велимира и бацили га у реку Радну. Види се да му је казна била смањена помиловањем.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

изводе теорије: да је кривица чедо рђавог друштвеног васпитања, дакле случајан производ неупућена живота, и труде се да то докажу подацима криминалне статистике, не увек тачним! Писац ових редака не одриче науци благодетног утицаја на усавршавање духа и срца човекова, али дозвољава себи и једно питање: зашто њени резултати нису вазда и у сваком случају истоветни? Доктор Причард и париски апотекар Моро, као васпитани и научни људи беху убијце својих жена, најфинијим и најгрознијим начином!

Код не остих преступника, н. пр. код крадљиваца, као да је са свим другојаче. Они за време истраге лажу, увијају, подилазе, куну се и т. д. доказујући тим како су невини. По осуди они задржавају стари план у одрицању кривице, и понегде с плачем говоре да се суд огрешио њиховом осудом, јер су поштени људи и добри домаћини. „Ето нека суд пита општину о мом владању,“ узвикује после саопштене пресуде коленовић Радован Крцић из Рибника, који нема куражи да убије, али по рђавој навици краде козе и т. д. „Па нека суд пита одборнике какав сам ја човек,“ кличе такође после осуде Димитрије Радовановић из Новака, сеоски неписмени адвокат, који завађа људе лажно сведочећи, и помало краде свиње. На примедбу, да њихове општине са одборницима и дају уверење да су рђави људи, они одговарају: „е тако је, кад се људи на те изпизме без икаквог узрока.“ После се опшвање, али ипак до спровода на издржање осуде, неколико пута излазе пред председника питајући: да ли могу да обале *шарницу*, јер имају сведоке како су поштени људи и т. д.

Да се вратимо нашој ствари.

Изречена пресуда задовољила је дакле људску правду. Још замало, па ће невина крв злосретњег Радована да буде освећена крвљу седам зликоваца...

Неколико дана по осуди, јави се суду отац Радованов Василић, да прими пресуду, јер не могаше стићи на претрес. Председник му укратко објасни садржину пресуде. Лице поштеног старца сину необичним руменилом, кад сазнаде да су убијце на смрт осуђени. Да се могаше продрети у дубину његова срца, на једном његовом крајичку нашло би се једно местанце од *освете*, на ком су у том тренутку ромориле ове речи: „Сине Радоване, освећен си! Нека је мир твој праху!!“ Она бисерна суза, што се разли по оку поштеног и нежног оца, не издаје никакву крволочност, али је ипак само оваква осуда могла у неколико да изравни голем губитак сина храниоца.

После осуде настадоше за осуђенике грки дани стравичног живота. По њиховој жалби, а и иначе по званичној дужности, пресуда је морала да оде Касационом Суду, а оланде — ако остане у снази — Министру Правде због помиловања.

То међувреме, што протече у формалностима, од којих се понегда има хасне, веома је дуга и грозна периода неизвесности за осуђенике, који појимају сласти живота.

Код све њихове хладноће, мислим, да ни наши осуђеници нису безбрижно очекивали зору идућих дана, чекајући да се дело врати од Касације.

Али ком је суђено да умре природном смрћу, за њ није саливено смртоносно олово! Кад се подесе такве околности, које нас изненађују обртом ствари, зар не би могли да будемо и фаталисте?!

По првобитном тексту §. 243. каз. поступка, смртна пресуда могла да буде изречена само у случају: кад је кривица доказана или *признањем оптуженика*, или *сведочанством заклетих сведока*, поред несумњива доказа о *постојању дела*. Признање ваља да буде слободно, јасно и одређиво, и да се у свему подешава са извињеним околностима. Сведочење сведока опет вреди као доказ само онда, *кад најмање два сведока* сложним исказом потврде учињено дело.

Увађањем *Закона о Пороти* наста измена овог законског прописа. Законодавним објашњењем од 25. Октобра 1872. би регулисано: да горња тачка кривичног поступка не вреди за дела што подлеже *поротном суђењу*; јер иста тачка стоји у вези само са доказним правилима кривичног поступка за *редовна суђења*, која за *Пороту* немају никакве важности; и по томе, чим Порота, добивши убеђења *укупним извиђањем ствари*, изрече да је оптуженик крив за злочин што се по законима казни смрћу, имала се да изрече *смртна осуда*, и ако оптуженик не признаје кривицу, и ако она није доказана двојицом сведока.

По овом законодавном објашњењу суђено је дуго времена. По њему су и ови злочинци осуђени на смртну казну, ма да нису признали извршење дела, и ма да само један сведок очевидац терети јединог Тиодора.

Али на срећу оптуженика, законом од 10. Јануара, који ступи у живот 10. Фебруара 1879. би укинута законодавно објашњење, и наново је враћен у живот стари текст §. 243. крив. поступка, као обавезан и за поротна суђења.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Читаоци се већ могу да довију срећном излазу овако упућене кривице.

Пошто је ова промена у горњем закону, судску пресуду, што је изречена по старом закону, затекла код Касационог Суда нерасмотрену, — примедбама овог суда од 16. Фебруара 1879. Бр. 529. враћена су акта кривице првостепеном суду: да по §. 11. крив. законика изрече *блажу осуду*, држећи се закона од 10. Јануара 1879.

И сад другом пресудом поротног крушевачког суда од 15. Марта 1879. Бр. 3591. буду осуђени свих седам злочинаца на 20 година робије у тешком окову.

Њу оснажи и Касациони Суд решењем од 18. Априла 1879. Бр. 1346.

Наскоро осуђеници буду спроведени окружном начелништву, а одатле на одређено место, да у казаматима београдског или нишког града премишљају о злој својој судбини, и трају дане ограничене слободе, са пуно чежње за оним плавим јосаничким небом, за својом баштином, где су поникли и одрасли, и за својом децом и породицама, које ће једва кадгод угледати.

А зли удес несретњег Радованова завршетка, остаће док је света и века у памети мирних и поштених сељана, и прелазиће са параштаја на нараштај као лена прича једног истинитог догађаја....

* * *

Учени читаоци, који траже да наслов дела потанко одговара садржини, могу да манишу наслову овог догађаја, а још ако су и *правници*, могу да пребаце писцу: како стављени наслов сасвим искључује *материјалну побуду*, која је у облику користољубља главни и карактерни знак извршеног разбојништва и т. д. Нека не буду тако брзи у замерању! Проучивши потанко догађај, у чијој је расправи и сам имао непосредног учешћа као судија првостепеног суда, писац је изнео веома коректно убеђење: да је пубуда извршењу овог злочина од стране оптуженика, *комиликована*. Осим *иљачке*, као узрока што је можда сам собом могао да покрене *Јоксима* и *Тиодора*, има ту и других побуда, које покренуше остале оптуженике на извршење овог дела, на име: *мржња, освета, непријатељство*. „*Да требимо жукољ из ишенице*,” том једином речи кмета Јосифа, мислим, довољно се правда стављени наслов.

ЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Ph. Sagnac. *La législation civile de la Révolution française (1789—1804). Essai d'histoire sociale.* Paris, Hachette, 8° 10 fr.

До данас историчари нису се никако бавили са проучавањем резултата Револуције Француске у социјалном погледу. Они су се трудили специјално да изнесу политичку и религиозну историју тога времена. Г. Сањак је поставио себи за задатак да брижљиво изучи специјална питања која су изашла на тапет пре сто година. Пре краткога времена публиковао је историју законодавства грађанскога, чији смо наслов горе дали, а намерава да продужи у овом правцу са издавањем једне свеске о живогу у Француској а нарочито у Паризу за време Револуције, а доцније ће изнети стање земљорадничке класе у томе периоду, за шта је већ прибрао прилично материјала.

Његово дело о цивилном законодавству на првом месту је историскога карактера. Есеј овај који има за предмет модерно француско право, јесте први од своје врсте који се појавио у Француској. Он се потрудио да покаже какав су утицај имале доктрине филозофа и економиста XVIII. века на социјалне феномене, на установу фамилије и својине. Он не посматра законе као апстракције већ као конкретне и живе елементе који природно проистичу из друштвених појава, из идеја својствених једном народу и једној епоси. Довести у везу грађанско право са општом историјом, координирати његове делове, саставити један систем у складу са принципима који произлазе из историске традиције или из философских идеја, таква је била намера писца. Време од 1789. до 1794. јесте период стварања, процеса; дух слободе, једнакости, нарочито инспирише законодавца; од 1795. до 1804. имамо релативну реакцију која даје све више места ауторитету власти и која се свршава са кодексом и консулатом у 1804. Овај кодекс грађански, који је још непрестано у снази, би примењен на све земље које су тада биле под управом Француске.

Писац се није задовољио да изучи само законодавство. Он је још дао и скицу историје сеоскога сталежа, и то је најважнији део његове књиге, састављен по издатим документима и многобројним новим изворима. Он се потрудио да покаже како је Револуција трансформирала Француску и друштвени дух осло-

бођењем и поделом земље. Ослобођење је извршено постепено; Уставотворна Скупштина, после ентузијазма у 1789. години, спречила је у 1790. законима са немогућим извршењем, дело еманципације. Али законодавна Скупштина, а особито Конвент, довршили су ослобођење француске земље. — Није било довољно ослободити земљу од феудалних дажбина које су је теретиле; требало ју је још испарчати. Било је на сваки начин у извесним крајевима Француске, по Артуру Јунгу и *захтевима* Народне Скупштине, формулисаних у чувеним *cahiers*, велики број малих добара (Фландрија, Гаранска равница, предео Шарантских и Бургоњских винограда); али, поред ових земаља често врло малих по простору, било је огромних имања, која су припадала црквама, круни, великим сељерима, и махом рђаво обрађених. Револуција је сва та добра преобратила у добра народна, па их је по том отуђила на основу једне серије закона врло компликованих, друкчијих за црквена добра и добра емиграната, друкчијих такође према времену када су постали. И ова подела земље, у складу са новим режимом, Револуција ју је још увећала својим наследним законодавством, основаним на апсолутној једнакости међу наследницима. Овим делом, тако рећи уписаним у земљу Француску, Револуција се одржала, краљевство се није могло утврдити у Француској у 1799. години, и демократски дух, поред свих реакција, нашао је у XIX. веку солидну базу на коју се могао ослоњити.

Са францускога.

Живојин М. Перја.

* * *

Г. Др. Ч. Митровић, писар Министарства просвете и црквених послова, хонорарни професор Црквенога Права на Вел. Школи и сарадник нашега листа, постигао је у страниј штампи леп успех својом студијом о *Крмији Књижи*, коју је публикувао у Бечу 1898. Та његова студија била је предмет једног доста детаљног реферата који је штампан у децембарској свесци француског листа: *Nouvelle revue historique de droit français et étranger*. Референт је *Ј. Пре*, шеф одељења за словенско законодавство у француском Министарству Правде, који је, како се види, познат са словенским језицима и који симпатичном пажњом прати књижевна кретања на пољу права и законодавства свију словенских народа.

* * *

Droit ancien et moderne de la Roumanie. Etude de législation comparée, par Démétré Alexandresco, professeur de droit civil à l' Université de Jassy. Paris, 1898. Prix 12 francs. — Под овим насловом г. Александреско, професор Грађанског Права на Университету у Јашу (Румунија) публиковао је на француском језику своја предавања. Циљ му је био да и ширу читалачку правничку публику позна са грађанским законодавством своје отаџбине. Постараћемо се да у којем од бројева што иду до-несемо о овоме делу опширнији реферат.

◆◆◆

СТРАНО ПРАВОСУЂЕ

I.

Одговорност правних лица.

Највиши Суд у Бечу донео је пре кратког времена одлуку о веома спорном питању, а на име, да ли правна лица одговарају за накнаду штете.

Како је та одлука врло значајна, мислимо да ће бити од користи, ако је саопшtimo.

Фирма Браћа Н. тужила је трговачку комору у Олмицу због накнаде штете. Нека муштерија пом. фирме тражила је од коморе стручно мишљење о једној роби из радње те фирме. Услед тога комора је дала мустру дотичне робе испитати од управника једне ткачке школе, па је затим белешку са дотичним стручним мишљењем, коју је по правилима коморе подписао њен председник и секретар, а снабдевену званичним печатом, утврдила на дотичној мустри.

Тужилачка фирма представила је у својој тужби са погледом на начелно питање, о коме је овде говор, да свако неисправно стручно мишљење повлачи за собом одговорност стручњака по §. 1292. аустр. грађ. зак., да свако правно лице у опште одговара за кулгозна дела својих подчињених, што се вили из одредаба грађ. законика, по којима се савесност државине једне општине цени по савесности или безсавесности фактора, који у име општине раде. То важи и за разне корпорације у погледу на њина званична права. Трговачка је комора по закону од 29. Јуна 1868. позвана, да издаје уверења о мустрама робе, она дакле одговара за све неисправности, које би у томе починили њени органи. Та одговорност корпорација и за јавно правне

функције основана је у грађ. законнику, који о томе не чини никакве разлике. Одговорност општина за уништај ствари при јавним нередима и радничким руљама (што је узаконено у неким аустријским круновинама); одговорност железница за накнаду, — све то нису изузећа, него нарочита формулисања општег правног правила.

Окружни суд у Олмицу решио је у погледу начелнога питања, да кој порације, као што су држава, општина и т. д. одговарају за против-правне радње својих органа, кад се то тиче њиховог приватног предузећа, али да општа одговорност за накнаду не постоји, кад се тиче њихове јавно-правне функције. Поједини специјални закони о одговорности државе за кривице њених судских чиновника, или одговорност општина у појединим круновинама за штете, које произлазе због недовољне безбедности, потврђују то правило. Но нарочита одговорност трговачких и занатлијеских комора, за против-правне радње њихових заступника, учивених у вршењу јавне службе, законом није утврђена. Према томе комора није дужна да одговара за уверења или стручна мишљења својих органа.

Из ових разлога суд је одбио тужбу тужилаца, поред и другог разлога споредне, формалне природе.

Апелациони суд потврдио је пресуду.

И Највиши Суд потврдио је обе ниже пресуде због разлога формалне природе, а по начелном питању о одговорности за накнаду штете Највиши је Суд у смислу тужилачке представке дао ове разлоге:

„Општи грађ. законик утврђује у §. 1295. да је онај дужан дати накнаду, који својом кривицом, то јест својим против-правним држањем, нанесе другоме штету. *Односно празних лица не постоји никакво изузеће*, ма да су она због оскудице природног бића у природном смислу неспособна за какву радњу, дакле нису ни способна да учине какву кривицу. За њих раде њихови представници а за *dolus* или *culpa* тих представника у или ван граница постојећих правних односа, у колико ти односи падају у круг рада или смер правног лица, одговара то правно лице. Ово је правило јасно изречено у одредбама §§. 337. и 335. општ. грађ. законика. Специјални закони, који су побројани у првостеп. пресуди, а која регулишу одговорност државе, општина, железничких предузећа и т. д. не садрже изузеће противног општег правила, него напротив разрађују само основно начело, које је

садржано у грађ. закону, за одређене поједине случајеве. Не може даље подлежати никаквој сумњи, да правна лица, чији представници по природном стању ствари не могу све послове сами вршити, него их морају на извесне службенике пренети, морају одговарати за штете из нехатне или злонамерне радње тих службеника, јер се по стању ствари радње тих службеника не могу сматрати као туђе, него као властите радње самога правнога лица."

ПРАВНИЧКИ КОНГРЕС У ПАРИЗУ

Приликом овогодишње светске изложбе у Паризу, на којој се има извршити тако рећи међународна смотра напредака и научних тековина постигнутих на свима пољима људскога рада од последње међународне изложбе држане 1888. такође у Паризу, одржаће се и неколико међународних конгреса чисто научнога карактера, и то из ових области: Историје опште и дипломатске; *Упоредне историје политичких установа и права*; Упоредне историје социјалне економије; Упоредне историје религијских послова; Упоредне историје егзактних наука; Упоредне историје литературе; Упоредне историје вештине цртања, и Упоредне историје музике.

Ради остварења тога циља, за сваку поједину од ових области људске знаности, образовани су нарочити одбори, који су већ разаслали и позивнице за конгрес на све стране света.

Разуме се, да је нас интересовао нарочито састав одбора правничке секције. Њега састављају сви професори права у Паризу и виђенији професори права с осталих универзитета француских. Њима на челу стоји *Гласон*, старешина и професор на правном факултету у Паризу, а од чланова помињемо професоре: *Жерардена*, *Лефевера*, *Есмена*, *Жирара*, *Лион-Кана*, *Функ-Брента* и т. д. и т. д.

У позивима за конгрес свака секција обележила је и програм својега рада.

Програм рада правничке секције овај је:

Примају се на дискусију само они радови, који носе *искључиво* историјски карактер. Ну као нарочита питања, на која ће се обраћати нарочита пажња, обележена су ова:

I. — *Општа игања.*

1. Садашње стање наставе о историји правних установа у појединим државама.

2. О методама којих се ваља држати при публиковању текстова који се односе на историју правних установа, и о главнијим текстовима које би било од користи средити и издати.

3. О установама на које би требало нарочито управити нажњу приликом историјских истраживања.

4. Упоредна студија примитивних установа у народа Старога Века. Каква се корист може постићи у том погледу изучавањем живота и стања савремених нецивилованих народа?

5. Истраживања о томе: колики удео припада Мисирцима и Халдејцима у почецима и историјском развиту *jus gentium*-а класичких народа, у области грађанског, кривичног и трговачког права, и у области економије. Упоредивање етничких елемената (индијских и грчко-латинских) изнесених у доктрини Фистела Декуланжа у класичком делу: *Cité antique (Држава Старога Века, срп. превод Б. Прокића и Жив. М. Милосављевића, 1895).*

6. О примени историјске и упоредне методе на науку о приватном и јавном праву.

7. Удео римскога права у стварању канонскога права. Утицај канонскога права на развитак световног права у Европи.

8. О начелима удруживања и о њиховим разним применама у праву јавном и приватном, у добу пре 1789.

II. — *Установе јавнога права.*

1. Постапак градова и комунална организација у Средњем Веку.

2. Односи судске власти према власти краљевској пре 1789. у разним државама.

3. Постапак парламентарног режима.

4. Упоредна студија облика феудалног режима у разним државама Европе у Средњем Веку.

III. — *Установе приватнога права.*

1. Историја теорије обвеза.

2. Постапак својине у старом скандинавском праву.

3. Серваж у Средњем Веку.

Осим ових питања примаће се и друга из правне области, ако су историјског карактера.

Конгреси се састају на дан 10. јула т. г. и трају сваки по шест дана.

Ж. М. М.

ГЛАВНА ГОДИШЊА СКУПШТИНА ПРАВНИЧКОГА ДРУШТВА У ЗАГРЕБУ

На дан 5. 17. фебруара тек. год. одржало је Правничко Друштво у Загребу свој редовни годишњи скуп уз суделовање великог броја друштвених чланова.

Скуп је одговорио подпредседник друштвени г. Др. Фр. Ј. Сиевец, који је по уобичајеном поздраву скупа приступио одмах дневноме реду.

Извештај о раду управног одбора за 1899. год. штампан и раздељен је међу чланове, те га је скупштина и без читања одобрила.

Благајник друштвени г. Др. Јосип Шливерих прочитао је прорачун за годину 1900. из кога се види, да ће примаће у току ове године, рачунајући готовину благајне концем 1899. са 2445.84 кр., бити укупно на 10965.84 кр.; а издавање на 8840 кр.

За тим је прочитан извештеј прегледача друштвених рачуна за 1899. год, а скупштина је тај извештај усвојила и одбору дала разрешителницу.

На предлог председника скупа изабрани су акламацијом за ревизоре друштвених рачуна досадањи прегледачи и два заменика.

Како је тиме дневни ред исцрпљен био, председник је закључио скупштину, пошто се захвалио члановима на ревносном одзиву, а они му се одазвали бурним: Живео председник!

Из извештаја о раду управног одбора види се, да се радња његова поглавито кретала око издавања друштвенога часописа „Мјесечника“ и око спреме за израду стручног „Казала“ за свих 25 годишњих свезака „Мјесечника“, који је посао поверен Др. Степану Посиловићу, вјећнику краљ. Стола Седморице у Загребу.

Из извештаја се даље види, да је одбор приредио два јавна предавања, која су држали друштвени чланови г. Милан

Роиц, одветник из Беловара и Др. Мирко Кошутић, прив. доцент и судбени пристав из Лудбрега.

Велики део рада друштвенога одбора апсорбован је спремом за прославу 25. годишњице опстанка Правничкога Друштва, а нарочито израдом Казала и Спомен-књиге.

Друштво је имало у току 1899. год 631 члана, умрло их је 8, а одступило њих 9, према томе друштво је прешло у годину 19 0. са 614 чланова.

Прослава двадесет-петогодишњице опстанка Хрватскога Правничкога Друштва

За Хрватско Правничко Друштво био је 19. фебруар (3. март) прави дан славља, који ће стати у незаборавној успомени свију учасника. Тога дана на име прославило је Друштво своју 25-годишњицу достојним начином најпре свечаном седницом у саборској дворани, а затим банкетом у великој дворници гласбенога завода.

Свечану седницу, која је отпочела у 4 сата по подне, отворио је председник Правничког Друштва г. Др. Фр. пл. Бургсталиер-Реметски поздравом скупиљених гостију и чланова одајући захвалност успеху оних, који су ово Друштво покренули и потстицајући садање чланове и подмладак, да одрже и усаврше Друштво и његов књижевни орган.

Потпредседник Др. Фр. Ј. Спевец говорио је затим свечану беседу о правној знаности, која је изазвала опште одобравање, а биће штампана у Спомен-књизи.

На послетку је пословођа друштвени Фр. Халади прочитао све важније моменте о постанку и 25. годишњем деловању Правничкога Друштва, које ће такође бити одштампано у Спомен-књизи.

Тиме је свечана седница закључена.

У вече у 7 часова био је банкет на ком су учествовали 150 особа већином из правничких кругова, затим представници разних корпорација и штампе. На банкету пало је много речитих и одушевљених здравља.

Као што смо раније јавили, били су на ову прославу позвани из Србије Прачозаступничко Удружење, правни факултет наше Велике Школе и др.

Наше Удружење поздравило је Брачничкоме Друштву ту свечану прославу овом брзојавном честитком:

„Српско Правозаступничко Удружење честита Правничкоме Друштву данашњу прославу двадесетпетогодишњег успешнога опстанка и рада, желећи му да и даље истрајно и поуздано буди правну свест, која у народу постоји и уноси у њега здрава начела правне науке и државнога живота. У то име нека је слава свима досадањим и будућим радницима и трудбеницима на томе пољу народнога напретка.

Председник Правозаступничког Удружења
Милан Ст. Марковић
адвокат.

Из Србије испраћена је осим наше само још брзојавна честитка нашег уваженог друга и сурадник, г. Стеве Максимовића, адвоката из Пожаревца, а она гласи:

„Честитајући хрватским правницима данашњу прославу опстанка правничког друштва, које је пуних 25 година сретством књига и листа ширило правну знаност, желим да прослави и 50 годишњицу, а кроз то време да и даље ради, да се између Хрвата и Срба што више ојача и развије узајамност на књижевном пољу у правцу идеје чувенога Рачкога, да за нас више нема река и гора, које би у душевном животу растављале Хрвате од Срба; да је књига Хрвату и Србину мила, изашла она у Београду или у Загребу. Са овим тестаментарним речима гласовитога пијеса, којима је прогласио јединство српске и хрватске књиге, шаљем свима учесницима ове прославе братски поздрав и из свет срца кличем им: Живили!“

Стев. Максимовић.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

(Из „Српских Новина“ од 17. фебруара до 16. марта 1900)

Краљевим указима од 26. и 29. фебруара, 1. и 13. марта постављени су:

За председнике првост. судова прокупачког: г. Јован Ж. Јовановић, секрет. друге кл. Министарства Финансија; ћупријског: г. Илија Филиповић, председник прокуп. прв. суда; неготинског: г. Лазар Стефановић, судија нишког првост. суда.

За судије првост. судова суда окр. београдског: г. Љубомир Величковић, судија беогр. тргов. суда; београд. тргов. г. Јован Грубић, судија прв. суда окр. београд.; нишког: г. Тодор Спасојевић, судија крушев. прв. суда; крушевачког: г. Никола Трпезић начелник (IV. кл.) окр. пиротског.

За писаре првост. судова беогр. варош. суда: г. Богољ. Л. Вучићевић, писар смедерев. прв. суда и г. Милорад Сарајевчић, лиценц. права.

Уважене оставке г. Братиславу М. Стојановићу, писару ужичког прв. суда; г. Живану Т. Спасојевићу и г. Боривоју Л. Поповићу, писарима прв. суда за вар. Београд; г. Драгољубу Арањеловићу, писару беогр. тргов. суда.

—*—
В Е С Н И К
—

Свечани годишњи скуп Српске Краљевске Академије држан је 22. фебруара по подне у дворници Вел-Школе, а уд. стојећ је високом посетом Његовог Величанства Краља Александра I, Заштитника Академије.

Међу тековинама прошле године треба споменути, да су Академији предани т. зв. застарели фондови у суми од 220.000 динара ради подизања дома за Академију, Народну Библиотеку и Музеј српских земаља, као и испорука великог књижевног фонда пок. Дим. Стаменковића, трговца из Београда, који је крајем 1899. износио 305.600 дин.

* * *

Г. Ђорђе Симић, судија Касационога Суда. стављен је у пензију указом од 15. фебруара.

* * *

За чланове централног статистичког одбора постављени су г. Александар Борисављевић, редовни професор Вел. Школе и г. Настас Антоновић, инспектор Министарства Унут. Дела.

* * *

За управника Нишког Казненог Завода постављен је г. Јевта К. Поповић, помоћн. начелства у пензији, а досадашњи управник истог завода, г. Владимир Поповић, који је постављен био на то место указом од 4. пр. мес., именован је за председника општине вар. Јагодине.

* * *

† **Нићифор Дучић**, митроносни архимандрит, уважени сурадник „Бранича“ у ранијим годинама, преминуо је 21. фебруара после дуже слабости.

Његове заслуге и радови на националном и књижевном пољу стекле су му признање не само у народу нашем, него и ван границе Србије. Отликован је био чланством у многим научним друштвима.

Погребен је великим, а као борац за ослобођење и војним почастима. Опелу у Саборној Цркви присуствовао је Њег. Величанство Краљ. Посмртне говоре држали су високопреосвећен митрополит Инокентије и академик г. Љуб. Јовановић.

Вечан му спомен!

* * *

† **Др. Ђорђе Пејић**, адвокат и представник вароши Вел. Бечкерека, умро је после дуге и тешке болести 14. фебруара. Покојник је био један од најдаровитијих и најученијих људи у нашем народу. Рођен је 1841. у Панчеву, учио је у Ср Карловци, Будимпешти и Бечу, и свршив све науке с одликом, наставио се пре неких 30 година у Вел. Бечкереку, куд је још пре њега стигао добар и леп глас о њему, који је он одмах по доласку своје у толикој мери знао оправдати, да су га сви без разлике вере и народности са његова блага и предуспретљива понашања, као и са његовог великог знања високо поштовали, ценили и респектовали. Не прецењујемо, кад кажемо, да је то знање било тако огромно по обиму и тако солидно по садржини, да је у најтежим питањима, и правним, и политичким, и социјалним, Пејићева реч била највиши форум, коме се с признањем клањало све. У класичној литератури био је одомаћен као ретко ко, све класике читао је у оригиналу и студија класичних дела била је свагда најмилије занимање племенитој души његовој. Родољуб је био скроз и скроз, али се са светле висине своје није могао опријатељити са ралом и правцима наших полит. првака у Угарској. То је главни узрок, што се он често уздржавао од утицања на јавне послове, те је незадовољан са својом околином, повукао се са свим у свој мирал живот, одајући се својим класицима. Тако је његово ретко, богато знање без икакве стварне користи за народ, легло у гроб заједно са носиоцем својим.

* * *

† **Милисав П. Радивојевић**, судија Апелационога Суда у пензији, а пређашњи председник Првостеп. Суда за вар. Београд умро је 11. фебруара овде у Београду.

Достојанства доктора права подарио је Берлински универзитет пруском Министру Правде као знак признања великих заслуга, које је он стекао остварењем нових законика, у првоме реду грађанског и трговачког, за целу немачку царевину.

* * *

Др. Вах, чувени професор права на универзитету у Липсици, прославио је 18. фебруара своју 25. годишњицу као редовни професор на реч. свеучилишту. Чињене су му велике почасти и овације од професора, ђака и учених корпорација.

* * *

Удружење адвоката аустр. посланичког дома. Адвокати, који су посланици у аустр. царевинском већу, удружили су се у намери, да договорно са осталим колегама пораде на томе, да се адвокатски ред, који је почео опадати од како је адвокатура слободна и уведен нов грађански поступак, одржи на висини и сачува од пропасти. Донесене су ове две одлуке:

1.) Адвокати-посланици царевинског већа састављају слободно удружење у намери, да своју најживљу пажњу обратe свима питањима правосуђа, а нарочито онима, која се тичу адвокатског реда.

2.) Скуп бира одбор од пет чланова, који ће израдити све нужне предлоге, а са нарочитим обзиром на одлуке општег адвокатског скупа, који ће се скорим састати.

* * *

Интерпарламентарна конференција мира, на којој ће се састати изасланици свију земаљских група, биће у Паризу за време светске изложбе. Између других њој ће се изнети и овај предлог: Међународно ратно право треба да буде саставни део ратних закона, у свима појединим државама у војним правилима појединих војска. Осим тога треба настати, да оно буде предмет наставе у свима војничким школама и академијама.

* * *

† Ђорђе Мајер, чувени професор немачког јавног права на универзитету у Хајделбергу, умро је 16. фебруара у својој 59. години. Раније је предавао на свеучилишту у Марбургу, Јени, а на послетку у Хајделбергу. Пасац је многих одличних дела из немачког јавног и административног права. Узимао је живог учешћа и у политичком животу и био је одличан члан баденске Прве Коморе. Држи се да је умро од првтераног умног рала.

— * * * —

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

П О З И В

На трећи дан Ускрса, 11. Априла 1900., у 3 часа по подне
биће у Грађанској Касиви у Београду

ГОДИШЊИ СКУП

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

ДНЕВНИ РЕД:

1. Извештај о раду Удружења и о органу друштв „Браничу“ за друго полгође 1898. и годину 1899.
2. Извештај о рачунима за 1898. и 1899. год.
3. Избор два рачунопрегледача (чл. 17. прав);
4. Предлози управног одбора о допуни основних правила Удружења;

5. Предлози управе;

6. Предлози редовних и ванредних чланова;

7. Предлог о пензионом фонду;

8. Избор нових чланова за управни одбор (чл. 9. прав.);

9. Избор три овереника скуп. записника (чл. 18 прав.).

Скуп је јаван, а право гласа имају чланови друштвени по чл. 14. основн. правила.

Одбор позива на скуп г.г. чланове Удружења, редовне и ванредне, као и све, који се интересују за развиће и напредак Удружења

Г. г. чланови Удружења, редовни и ванредни, који олазе на скуп, имају на српској државној железници и на лађама српског бродарског друштва, за долазак у Београд и повратак билете са половином цене, ако се легитимишу као чланови Удружења. С тога се позивају сви чланови Удружења, који желе доћи на скуп, да се одмах јаве одбору у Београду, како би им се могла послати за времена чланска карта.

На дан скупа, у вече у 9 часова, биће заједничка вечера, за редовне и ванредне чланове и позване госте.

Београд 15. Марта 1900.

Одбор

Удруж јавних правозаст у Србији.